Женски покрет.
Ženski pokret.
Žensko gibanje.

IX и X 1923

ЖЕНСКИ ПОКРЕТ

СВЕСКА 9 и 10 — НОВЕМБАР И ДЕЦЕМБАР— ГОДИНА IV (1923)

Уредник, МИЛЕВА МИЛОЈЕВИЋ

САДРЖАЈ:

385 МАДАМ КИРИ И ПРОНАЛАЗАК РАДИЈУМА . . . . . Д-р Бранислав Петронијевић
387 ПОСТОЈЕ ЛИ СПЕЦИФИЧНО РАЗЛИЧНЕ МУШКЕ И ЖЕНСКЕ СУПСТАНЦЕ? . . . . . Боривоје Дим. Милојевић
399 RUSKA SFINGA . . . . . Štebi Alojzija
411 ПРОСТИТУЦИЈА И НАША БОРБА ПРОТИВ ЊЕ . . . . . Мила Д-р Симића
420 МАЛА ЖЕНСКА АНТАНТА . . . . Милена Ашанацковић
429 ПОРОДИЧНО ПРАВО ГЛАСА . . . Вера Јовановић
431 ПОВОДОМ СУЂЕЊА УБИЦИ РАЈКА ДАСКАЛОВА . . . . . Јела В. Остојић
434 КЊИЖЕВНИ ПРЕГЛЕД: Jeanne Leroy-Allais: Материнство . . . . . Др. Милош Поповић
435 БЕЛЕШКЕ . . . . . .
441 ЖЕНСКЕ РУКЕ . . . . . Богомир Далма
441 ЈЕСЕН . . . . . Богомир Далма
442 ЈА, ГРЕШНИЦА НАЈЧИСТИЈИХ ГРЕХОВА . . . . . Милица Костић
442 СОКО . . . . . Јованка Хрвићанин
443 ЈЕДНА ЗА МНОГЕ . . . . . Vera
448 ИЗА СНОВА . . . . . Милица Костић
452 ИЗ КЊИЖЕВНОСТИ . . . . . Милица Костић
455 ПРАВИЛА ФЕМИНИСТИЧКЕ АЛИАНЦИЈЕ У ДРЖАВИ С.Х.С. . . . .
461 ПРАВИЛА БЕРЗЕ РАДА ЖЕНСКОГА ПОКРЕТА . . . . . .

ЦЕНА 10 ДИН.

ШТАМПАРИЈА „Ј. СКЕРЛИЋ“, ДВОРСКА УЛИЦА 17. — ТЕЛЕФОН 13-71

ЖЕНСКИ ПОКРЕТ

СВЕСКА 9 и 10 — НОВЕМБАР И ДЕЦЕМБАР — ГОД. IV (1923)

ГОСПОЂА КИРИ

У знак признања за научне заслуге француски парламенат наградио је госпођу Кири са 40.000 франака годишње пензије.

Госпођа Кири је пореклом из једне пољске породице. Рођена је у Варшави, где је њен отац, професор Склодовски, предавао у Лицеју и руководио образовањем своје даровите младе кћери. У својој двадесетој години ступила је на Факултет Наука у Паризу као студент хемије, где се врло брзо истакла. Кад јој је било 27 година удала се за Др. Пјера Кири, професора Универзитета после чега су продужили научни рад заједнички. Дефинитивно истраживање радијума, за чије је откриће име г-ђе Кири нераздвојно везано, почело је годину дана после њене удаје, али стварно откривање ове нове материје није објављено до 1898, кад су Киријеве обасули честитањима готово сва научна удружења и установе у свету. 1903 године господин и госпођа Кири, са професором Бекерелом који им је помагао, били су награђени Нобеловом наградом за физику. Париски Факултет учинио је г-ђу Кири доктором науке, а Краљевско Друштво у Лондону позвало је њу и њеног мужа у Лондон да приме одликовање. У 1900 г-ђа Кири је наименована за професора физике и хемије у Sèvres, а после смрти свога мужа 1906, дошла је на његово место као професор у Факултету Наука на Сорбони. У 1911 г-ђа Кири је награђена Нобеловом наградом за Хемију, и многобројне друге почасти су јој указане од француских и страних научних друштава. Она је сад Директор Физичко-Хемиског одсека на Универзитету у Паризу.

МАДАМ КИРИ И ПРОНАЛАЗАК РАДИЈУМА

Радиоактивитет је особина извесних елементарних тела да *сконтано* и *непрекидно* производе извесна *невидљива* зрачења. Код радијума, једног од најактивнијих и најпознатијих радиоактивних елемената, констатоване су три врсте тих зракова: зраци

α, састављени из позитивно наелектрисаних делића; зрацн β, састављени из негативно наелектрисаних делића; и зраци γ, који престављају таласаста кретања слично обичним светлосним и Рентгеновим зрацима. Радиактивитет зависи само од количине радиоактивног елемента, а независан је од физичких и хемијских утицаја, из чега се закључује да та особина почива на унутрашњем распадању самих атома тих елемената.

Ову чудну особину извесних елемената први је констатовао француски физичар *Х. Бекерил* 1896 г. на извесним једињењима урана, елемента који заузима последње место у периодном систему елемената, јер има највећу атомску тежину.[1]) Исту ту особину, само у много јачем степену, констатовала је прва г-ђа Кири на новооткривеним елементима, полонијуму и радијуму.

Тај је проналазак учинила г-ђа Кири заједно са својим мужем. Али *прва идеја* о егзистенцији ових нових до тада непознатих елементарних тела припада *искључиво* г-ђи Кири. Доказ за то налазимо у њеном првом саопштењу париској академији наука (Comptes Rendus, 1898, t. 126, p. 1101—1103). У томе саопштењу г-ђа Кири вели, да је, испитавши најразличнија хемиска једињења с погледом на особину радиоактивитета, нашла да су само једињења урана и торијума радиоактивна и да два једињења урана, *пехбленда* (уранов окац) и *халколит* (фосфат бакра и урана) показују већи радиоактивитет од самог урана. Из овог последњег факта она изводи закључак, да ова два минерала морају у себи садржавати један нов елемент, који је радиоактивнији од урана.

Да би потврдила своју хипотезу, г-ђа Кири позвала је у помоћ свога мужа и њиховом заједничком напору има да се захвали проналазак прва два нова горе поменута радиоактивна тела.[2] Прво од тих тела било је *полонијум* (име које потсећа на отаџбину г-ђе Кири); констатовано је у пехбленди и нађено да је слично бизмуту[3]) (упор. Comptes Rendus, 1898, t. 127, p. 175—178).

[1]) Таблицу периодног система хемиских елемената читалац ће наћи у моме чланку „Проналазак Галијума“ („Мисао“ св. за 1 дец. 1923, стр. 1749-53).

[2]) Ево шта о томе каже сама г-ђа Кири: Резултати студије о радиоактивним минералима учинили су се врло важни и изгледало је потребно да се што брже добије о томе сигурност. Размишљајући о томе П. Кири се решио да напусти истраживања којима се бавио у то време, радове о рашћењу кристала, и ми удружисмо наше снаге да би смо студирали нове субстанце које врло вероватно постоје у радиоактивним телима. (в. „Notice sur les Travaux Scientifiques de Mme P. Curie. Paris, 1910, p. 18).

[3]) У периодном систему хемиских елемената полонијум се налази у шестој групи а у једанаестој периоди. Атомска му је тежина 210. Ближа природа полонијума још је неиспитана.

У току даљег испитивања пехбленде, г-ђа Кири и њен муж констатовали су једно ново тело, које је истина мање радиоактивно од полонијума, али се у пехбленди налази у релативно већој количини, и чије се соли дају лако изолирати. То ново тело, слично баријуму[4]), назвали су проналазачи *радијумом* (в. Comptes Rendus, t. 1898, t. 127, p. 1215—1217). Даљи радови о радијуму било саме г-ђе Кири, било у друштву са њеним мужем или другим којим научником, односили су се на т.зв. индуктивни радиоактивитет, на одредбу атомске тежине радијума и на изолирање самог радијума као таквог (о овом последњем в. Comptes Rendus, 1910, t. 151, p. 423—425).

Као што се из овог кратког историског прегледа види, мадам Кири има се сматрати за правог проналазача нових радиоактивних тела, полонијума и радијума.[5])

Др. Бранислав Петрохијевић

ПОСТОЈЕ ЛИ СПЕЦИФИЧНО РАЗЛИЧНЕ МУШКЕ И ЖЕНСКЕ ТЕЛЕСНЕ СУПСТАНЦЕ?

— БОРИВОЈЕ ДИМ. МИЛОЈЕВИЋ (БЕОГРАД) —

Говоре нам:

— Мушкарац и жена битно се разликују. Још више: то су два *супротна бића*, противници! Разлике између њих почињу у последњим дубинама њихове биолошке природе — да буду најизраженије у њиховом психичком и социјалном животу. Ево: — разликују се не само као тела, него и супстанцијелно, почињући од ћелице из које се развијају, па до најтананије, највише диференциране телесне супстанце. Јер и ћелице из којих ће се развити један или други пол морају се разликовати, иначе не би ни на крају развића било разлике. А колико се тек морају разликовати дефинитивно изражене, потпуно диференциране ћелице и њихове супстанце? Зар нису нервне супстанце код жене сасвим друкчије, специфично различне од оних код мушкарца? Може ли жена мислити и радити оно што мисли и ради мушкарац?

---

[4]) У периодном систему хемиских елемената радијум се налази у другој групи а дванајестој периоди. Атомска му је тежина 226.

[5]) Осим полонијума и радијума најпознатији су међу радиоактивним елементима: *актинијум* (атомска тежина = 227), *јонијум* и *ниитон* (т.зв. еманација радијума). Уран и тор споменути су раније.

Може ли мушкарац осетити оно што жена осећа? Видите ли и у свима осталим телесним супстанцама, и облицима које оне испуњавају, огромну разлику? Све: кожа, коса, нокти, скелет, а да и не говоримо о полним оганима — апсолутно све се тако *специфично* разликује код оба пола!

.....Сви смо то слушали већ небројено пута. Колико су пута мени говорили људи:

— Ви бар, *као биолог*, морате тако мислити!

Али, видите, ја не мислим тако — *баш због тога што сам биолог.*

Постоје два пута којима се може ићи, кад се проучавају сличности и разлике између полова: посматрање и експеримент.

Прва од тих метода дала је ванредно интересантне и значајне резултате; друга је прибавила непобитне доказе, јер експеримент је без сумње најјаче доказно средство.

*

Између два пола, као екстрема, код многих органских врста постоје скоро бескрајни низови *прелазних облика.* Два секса нису одвојена непремостивим јазом: те две крајности чврсто су скопчане *интерсексима.*

Почевши од Инсеката па до Човека нађени су интерсекси у великом броју. Они на најљудљивије начине везују у једну хармоничну целину две супстанце, за које се тако олако тврди да су непријатељски расположене једна према другој.

Пре свега и у току нормалног индивидуалног развића пролазе организми кроз једну неутралну фазу. У томе времену и највиши организми, кичмењаци, или имају органе оба цола, или се неки органи налазе у неутралном облику, у једној врсти лабилног стања, из кога под различитим утицајима постају одређено полно диференцирани. На пример један кичмењачки и човечији ембрион увек има *и мушке и женске* полне одводе, унутрашње полне органе уопште, изузев полних жлезда. Који ће органи, мушки или женски, доћи до свог типичног израза? То зависи од многобројних различитих спољашњих и унутрашњих услова. Али у сваком случају стоји то, да ће једно исто ембрионално тело садржати *или* мушке *или* женске карактере. Нису дакле његове супстанце унапред и бесповратно предиспониране за један или за други пол — а то је за нас баш од принципијелног значаја! Није мање интересантан случај и са спољашњим полним органима који су изразито различно дифе

ренцирани. И код најкомпликованијег организма, код Човека на пример, млад ембрион има само један једини комплекс ембрионалних делова, који се доцније развију *или* у мушку *или* у женску спољашњу гениталију.

У врло многим случајевима и унутрашњи и спољашњи полни органи ембриона не развију се ни у типичне мушке, нити у типичне женске полне органе. Тако постаје интерсекс. Може се десити чак и то да и саме полне жлезде, најинтимнији део пола, имају двојну природу. Колико пута је и код самог Човека нађена у истом организму полна жлезда сложена из једног „мушког“ и једног „женског“ дела!

У једном истом телу дакле могу живети несметано оба пола било само за кратко ембрионално време — било до краја живота. Можда је то баш правило: можда су и највиши организми *нормално бисексуални* за све време свога живота? Данас најозбиљнији међу оним биолозима који се баве проблемом наслеђивања и диференцирања пола одиста стоје на гледишту, да су баш нарочито највиши организми бисексуални. Иначе се не би могле никако схватити појаве, о којима ћу вам мало после говорити.

Што се тиче нижих организама, за њих је тако често *нормално* да садрже оба пола. Једне исте телесне супстанце воде савршено двострук живот. А код виших и највиших такво стање налазимо код интерсекса.

Интерсекси могу бити произведени и експерименталним путем. *Голдшмит* је укрстио европску и јапанску форму једне врсте лептирова. Бастарди компоновани из два различита облика показују у чудној мери интерсексуалну природу: индивидуе носе од једне форме мушке, од друге женске карактере, а инстинкти се често сасвим не слажу са спољашњим мушким односно женским ликом! Чак и полни органи показују читав низ прелазних облика који потпуно везују два екстрема: „мушко“ и „женско“. Тешка је интерпретација ових компонованих организама. Једно је јасно међутим: телесне супстанце са подједнаком лакоћом примају заповест да развију мушке *или* женске карактере, често обе врсте карактера, и ови „противници“ остају тада у најбољој хармонији. Јер нема савршеније хармоније од оне коју чини организам — један цео, недељив систем...

*

Могуће је дати и експерименталне доказе за то, да се *једна*

иста супстанца може развити као носилац ма кога од сба пола. Ови докази имају за нас прворедан значај.

Да се изврши експеримент није увек потребан експериментатор: и сама природа експериментише. Чак и под нормалним приликама наступају промене које имају вредност експеримента. Ко није чуо за кокошку која под старост добије изглед петла и злокобно кукуриче? То није прича, него истинит догађај. Многи сродници ове врсте организама показују исту појаву. Мужјак фазан разликује се од женке раскошним бојама и сјајем своје перјане одеће. Али у дубокој старости и женка добије истоветно перје које лаик сматра за искључив атрибут мушкости! Овакву женку на први поглед није могуће разликовати од мужјака.

Ове промене могу се лако и брзо изазвати експерименталним путем код различитих раса кокошију. *Пезар* је усађивао кокошкама у зрело доба живота делове мушких полних жлезда. У једном случају, Пезар је био сведок интересантног трансформисања мирне кокошке у петла са карактеристичном мушком крестом. Она је певала као петао и понашала се као прави мушкарац. Са другим петловима водила је огорчене бојеве око женке, тукући се кљуном и ногама. Њен нервни систем је постао *еротисан*, како се то каже, у сасвим другом правцу. Јавили су се нови инстинкти, чак и онај који највише карактерише мушки пол: парила се са кокошкама. Већ једном изражен организам добио је импулс да се на други начин изрази. Наступиле су дубоке и разноврсне промене у њему, и није могуће ни прегледати читав низ телесних и функционалних пертурбација које су се морале извршити! *Један исти нервни систем, истоветне нервне супстанце, постају носилац новог психичког живота;* губе се материнске инстинкти и женка постаје индиферентна према „супротном“ (мушком) полу. Или још боље: кокошка, постаје непријатељ петла. Ми смемо сасвим поуздано рећи да је у овом случају наступила *трансформација пола*. Видећете одмах како треба разумети ове речи.

Полови се могу „трансформисати“ у мањем или у већем степену. Исто тело, исте телесне супстанце можемо по вољи натерати да развију атрибуте једног или другог пола. Не мора се десити чак ни то да један организам стално задржи наметнути пол: он може да осцилира између мужјака и женке. То је тек нарочито значајно. Јер у том случају јасно видимо колико су телесне супстанце, и цео психички живот, далеко од специфичне полне диференцијације. У тим случајевима у врло кратким

рсковима животиња мења своју природу: час је женка са свима женским инстинктима, час мужјак који води бој са осталим мужјацима. То би био такође један интерсекс, само што је сукцесивно час више женка него мужјак, час више мужјак него женка.

Могуће је троје: учинити да један организам нормално једнополан постане двополан; да женка добије карактере мужјака и да мужјак постане женка. Поред оног Пезаровог, постоје и многобројни огледи *Штајнаха*, *Санда*, *Гудела* и читавог низа аутора. Вршени су експерименти са кокошкама, паткама, пацовима, кобајама (сродници пацова и зеца), јеленима и тако даље.

Организми који вештачким путем постају двополни — дакле *хермафродити* — могу бити стално двополно (бисексуално) расположени односно еротисани. Санд је успео да усади делове женске полне жлезде (оваријум) у мушку полну жлезду, код пацова. Те две жлезде, мада састављене из савршено различитих супстанција, срашћују потпуно и допуњују се у функцијама. Пацов који је на тај начин хермафродизиран стално показује у истимах и телесне и психичке карактере оба пола. Штајнах је вршио овај експеримент на нешто простији начин. Он је младог мужјака пре свега „неутралисао“ на тај начин што му је извадио мушке полне жлезде. У такав неутралан организам усадио је истовремено и мушке и женске полне жлезде. Обе врсте жлезда нашле су се у истој ситуацији, са истим шансама за живот. И одиста оне упоредо напредују у том случају. Могуће је да обе жлезде остану победиоци и обе да жртвују по нешто у тој победи. Тада се упоредо развијају тако звани секундарни полни карактери, то јест они, који карактеришу пол. Стас, величина ,длака, спољашње гениталије остају мушког типа, а млечне жлезде постају женског типа. Обе врсте карактера одговарају савршено нормалним мушким и женским особинама. Интересанта је психа ових Штајнахових вештачких хермафродита. „Мушка“ и „женска“ психа алтернирају у времену, а између једне „мушке“ и „женске“ периоде постоји доба сексуалне равнодушности. У релативно кратком времену од три до четири месеца животиња бива наизменце „мужјак“ и „женка“, и то не само физиолошки него и психички. Кад наступи женска периода, на пример, животиња се у свему понаша као мати и доји младе.....

Остају још две могућности: да се мужјак трансформише у женку (*феминирање*), и обратно, женка у мужјака (*маскулирање*).

Поред већ описаног случаја маскулиране Кокошке биће интересантно упознати и Штајнахове феминиране и маскулиране

Кобаје. За своје огледе Штајнах је употребљавао рођену браћу и сестре, од којих је једне оперисао а друге оставио да се као „сведоци“ нормално развијају. Тако је имао идеалне објекте за упоређивање. Од четири млада оставио је једног мужјака и женку да се нормално развијају; једног мужјака је кастрирао, а трећег брата је феминирао, то јест претворио у женку. После извесног времена наступиле су огромне разлике и у телесном и у психичком животу оперисаних животиња. Феми ирани мужјак је заостао у растењу и остао мањи од своје нормалне сестре. Тежина тела, особито скелета, мања него код нормалне сестре. Нарочито се мењају дугачке кости у ногама: постају краће и тање. И распоред масти је типично „женски“: највише се депонује сало у околини карличног појаса. Телесне пропорције су такође „женске“, а длака је кратка, глатка и нежна као у женке. Цела животиња је грацилна и у женскости претиче и своју нормалну сестру. У том погледу слажу се феминирани Пацови и Кобаје. Да се не би помислило да су ове промене наступиле отуда што је феминирање извршено тек пошто су најпре извађене мушке полне жлезде, да се затим у овако неутралисан организам ставе женске жлезде, Штајнах је остављао као сведока увек и по једног брата у неутралном стању. Овакав кастрат, на против, у грубости надмаша нормалног брата! Очевидно: само кастрирање није узрок нежним формама и грацилности мужјака трансформисаног у женку! Код овога нарочито се јако развију дојке и у њима млечне жлезде, и то јаче него код младих нормалних женских Кобаја. У оптималном случају јавља се и млеко, и то пре него код нормалне сестре, пошто није потребна ни трудноћа ни порођај да се јави млеко! Овакав феминиран мужјак нема више мушког нагона. На против: у њему се јављају матерински нагони и он стварно доји младе према којима показује нарочиту нежност и пажњу.. Јавља се значи једна од функција које карактеришу материнство, тако сложену појаву за коју је потребан непрегледан низ услова и унутрашњих фактора!

Цело тело и психа претрпе битне промене у развићу: измене се функције многих врста ћелица и нервна супстанца прима на један мах сасвим нове утиске из спољашњег света и сасвим друкчије реагује на њих...

Маскулирана женка добија карактере мужјака. Она у мушкости надмаша свога нормалног брата исте старости, јер има скелет већих димензија, тежа је од њега, телесна длака јој је грубља и т. д., али у психичком погледу потпуно одговара нормалном мужјаку.

Све ове појаве најлакше је разумети тако, ако се предпостави да код организама постоји латентна моћ да се развију било у женку било у мужјака. Другим речима *сваки организам је бисексуалан*, а код оних који *привидно* имају само један пол, други је латентан, на неки начин уђуткан и скривен, јер није било услова да се манифестује. Сваки мужјак је у исти мах потенцијално женка; и обратно, у свакој женки потенцијално постоји и мужјак. Ако је тако онда не можемо говорити о *правој* трансформацији пола, мада смо то горе поуздано тврдили! Појаве о којима је била реч схватићемо мало друкчије. На основу једног нарочитог механизма развића просто се један пол задржи у латентном стању, сасвим свеједно који, а тиме онај други добије маха да се потпуно изрази. (Код интерсекса морали су, међутим, наступити извесни поремећаји у том механизму, тако да ни један пол не остане у пуној латенцији.) Постоји дакле само једно тело, једна *сома*, само једна група телесних супстанција које могу постати носилац ма кога од оба пола! Тако се данас у биологији схватају ове ствари. Ако хоћете, за нашу тезу ово тумачење је погодније, него што би било оно, по коме се један пол стварно *претвара* у други. Јер у овом случају телесне супстанце (нервне, мишићне и све уопште) могле би бити специфичне за један или други пол али способне да по закону реверзибилитета прелазе из једне врсте у другу, сасвим супротну врсту. Али кад кажемо да телесне супстанце садрже *у исти мах* способности да се изразе као „мушке“ или „женске“ — онда то значи да оне нису специфично полно диспониране. Само тако можемо разумети факт, да једне исте телесне супстанце могу подједнако лако примити било мушке, било женске карактере, и то не само карактере форме, него и функције и психе.

Ако је ово тачно онда није претерано очекивати да се и код сасвим одраслих организама, у доба најпуније зрелости, може „трансформисати“ пол. Треба само наћи погодне организме, чија сома за све време живота представља један лабилан систем, у коме се у свако доба може експерименталним путем нарушити равнотежа између израженог и латентног пола. Изразити представник модерне биологије *Хармс*, нашао је да такав лабилан систем представља једна врста Жаба. Он је успео да „претвори“ потпуно зреле мужјаке у женке. Операција је врло проста: треба само извадити мушке полне жлезде које спречавају појаву женских карактера, и не дају им да се манифестују. Оперисане животиње морају наизменце гладовати и узимати копиозну храну,

богату мастима, липоидима и лецитинима. Периоде гладовања трају кратко време и индивидуално се одређују, јер се организми разликују у погледу реакције на овај нарочити режим живота. Само под овако удешеним условима нарочити органи, такозвани *Бидерови органи*, смештени уз саме мушке полне жлезде (тестикуле), почну интензивно да расту и поступно, у току од четири до пет година, претварају се у сасвим нормалне женске полне жлезде. У овим јајњацима формирају се јаја ни по чему различита од нормалних јаја. Интересантно је да Бидерови органи код кастрираног мужјака који гладује или се обично храни одржавају мушке секундарне карактере. Јер се ови губе тек пошто се изваде и Бидерови органи, а не само текстикуле. Значи: Бидерови органи су способни за две савршено различите функције и способни су да произведу или бар да одржавају било женске било мушке карактере. Све зависи од начина живота оперисаних индивидуа! Под нарочитим режимом исхране Бидерови органи не само што се претварају у јајњаке, него активирају и све латентне органе и супстанце „женске“ природе. Тако обе материце, које се у рудиментисаном стању и код одраслог мужјака задржавају још из ембрионалног живота, после извршене кастрације на један мах добију импулс за развиће. Од њих постају нормалне материце, са нормалним одводима за јаја. Али не само унутрашњи органи, него и спољашњи облик животиње све више добија карактере женског пола. Мало по мало мужјак добија изглед типичне женке, под утицајем Бидерових органа нарочиго и добро храњење оперисане животиње! Ја сам прошле године видео ове објекте и тврдим да се женке, постале од мужјака, апсолутно не могу разликовати од нормалних женака. Њихова јаја праве утисак да би се, сплођена, могла развити у нормалне организме. *И одиста Хармс ово очекује!* Ни мало није искључена могућност да ћемо идућег пролећа стојати пред фактом — *да је мужјак, трансформисан у женку, дао младе!* И тада ћемо морати изменити многе основне појмове о организму. Дотле — сви са нестрпљењем очекујемо пролеће у Кенигсбершком Зоолошком Заводу.

Ви ћете размислити и без сумње ћете ми рећи ово:

— Јасно је да ни једна телесна супстанца није полно неповратно диференцирана. Није на пример мозак тако и само тако конструисан, да једино може мислити и осећати „мушки“: његове супстанце могу послужити психи кога било пола. Но про-

мене које наступају под различитим природним и експерименталним условима чисто су функционалног реда. Једна супстанца врши извесно време функцију карактеристичну за један пол, затим за други. Нервни систем бива еротисан у једном правцу, и наједан мах његова еротизација добије супротну оријентацију. Мени то није довољно. Хоћу да знам може ли се и на саме полне ћелице из којих постају организми, на јаја и сперматозоиде, утицати да се *развијају* у ком правцу жели експериментатор! Да ли је могуће изазвати развиће једног пола? То је ипак нешто друго него проста измена функције...

Признајем да сви огледи о којима сам мало час говорио доказују само могућност функционалне, дакле чисто физиолошке измене пола. Али то ни мало не умањује значај ствари. Јер и у том случају остаје факт да телесне супстанце нису специфични носиоци једног одређеног пола, пошто могу бити подлога за манифестацију ма кога од оба пола.

Што се тиче вашег питања о могућности да се утиче на саме полне ћелице, оно је решено као и проблем физиолошке трансформације пола. Ми можемо утицати на *развиће* пола, а можемо га доцније по вољи опет трансформисати!

Полови су код многих органских врста бројно од прилике подједнако представљени, као 1:1. Има одступања, разуме се, и због тога је потребно статистички утврдити бројни однос полова пре него што се почну вршити огледи са неком врстом организама. Ако успемо да померимо бројни однос, у идеалном случају да добијемо потомство искључиво једнога пола, онда је то несумњив доказ да смо утицали на само развиће и диференцирање пола. Ако утичемо појединачно на мушке и женске полне ћелице, смећемо извести закључак да су било јаја, било сперматозоиди равнодушни према полу оне индивидуе која ће се из њих развити; ако успемо произвољно изазвати пол утичући на оплођено јаје, у коме је стопљена по једна мушка и женска полна ћелица, онда то значи да се на обе врсте полних ћелица може утицати и одредити им правац полног диференцирања. Многобројни су огледи који показују на несумњив начин да су обе могућности остварене.

Хертвиг је са својом школом вршио експерименте на јајима од Жабе. Жабе бацају у воду своје полне ћелице, а при томе мужјак држи предњим ногама женку. Само кад је женка у овом ставу излазе јаја из јајњака и долазе у јајоводе, из којих бивају пренета у материце, најзад избачена у воду. Ако се од-

вој мужјак, женка престане бацати јаја. Хертвиг је на нарочити начин успео да спречи оплођење јаја за једно време, тако да су „презрела“ јаја ступала у акт оплођења. Ово је постигао тиме што је одвојио мужјака од женке чим ова почне бацати јаја. У том тренутку значи да су јаја из јајњака већ прешла у материце. После 24, односно 48, 72 и 96 часова поново је доносио мужјака, опет га одвајао и т. д. Тако су једна јаја избачена из материце и оплођена после 24, друга после 48 часова и т. д. При нормалном оплођењу из јаја се развије од прилике исто толико мужјака колико и женака. Што су „зрелија“ јаја улазила у акт оплођења, све је већи проценат мужјака био у потомству. Најзад јаја која су неоплођена провела у материцама 96 часова, сасвим „презрела“ — далу су искључиво мужјаке!

И после свршеног оплођења јаја од Жабе могу се експерименталним путем нагонити да се развију ма у ком од оба правца. Из овога закључујемо да обе врсте супстанција, од оца и од матере, које суделују у акту оплођења, могу под утицајем одређених услова дати ма који од оба пола. Као што су утврдили Хертвиг и *Вичи* температура игра главну улогу у диференцирању пола код Жабе. На обичној температури однеговани ембриони дају подједнак број мушких и женских индивидуа. На температури од 16—18 степени Хертвиг је у својим културама нашао много више мужјака него женака. На вишим температурама Вичи налази искључиво мужјаке — на пример на температури од 27 степени. Закључак је овај: екстремно ниске и високе температуре, на којима се ембриони од Жабе још могу нормално развијати, померају бројни однос полова у корист мушког пола. У оптималмом случају развијају се искључиво мужјаци!

*

Лаици су навикли да одвајају Човека од осталих организама кад год је реч о чудним животним појавама. Не чине они то из разлога што не верују да те појаве вреде и за Човека, него због тога што мисле да биолошке појаве имају вредности једино у толико, у колико се могу применити на Човека. Нашто би иначе та биологија? Луксуз! И досадна уз то!.. Они траже корист. И корист је за њих у исти мах најјачи аргумент тачности, иначе им се ствари чине као скинуте са облака... Чим нешто вреди и за Човека, лаику ствар изгледа поузданија и дубља.

Наука нема никаква разлога да издваја Човека: за њу је Човек објект студије као и сваки други. Али нека — да покажемо ипак да и за њега вреди оно што је горе речено.

Наглашено је да човечији ембрион садржи и мушке и женске полне органе, а да његове спољашње гениталије имају само један, индиферентан зачетак, из кога се може развити било мушка, било женска гениталија. Очевидно, тело младог човечијег ембриона није полно деференцирано. Његовим телесним супстанцијама је свеједно коме ће полу послужити као подлога.

Али човечије тело може задржати своју двојну природу за све време развића и живота. У том случају постају интерсекси, релативно чести код врсте *Човек*. Додајте и то, да се двојна природа може прострети и на саме полне жлезде. Цео организам тада чини један комплекс женских и мушких карактера. То су прави хермафродити. Може се десити и то да је индивидуа физички једнополна, на изглед сасвим нормална — али њена психа да припада ипак другом полу. У сексуалном погледу ова лица су *хомосексуална*, то јест имају наклоности само према индивидуама које физички припадају истом полу. У свима земљама постоји извесан процент хомосексуалних. Хомосексуалци су презрени и гоњени, њихова егзистенција значи један моралан и социјалан проблем. Они су у већини случајева као радници, ма на ком пољу, слабији од хетеросексуалних; често су и без икакве воље за живот. Закон их кажњава (само хомосексуалне жене, бар по нашем кривичном законику, не подлеже казни).

На нормалном човеку многе огледе није допуштено вршити, нарочито не оне, који би се завршили изменом пола. Али су интерсекси, који чине прелаз између нормалног мушкарца и жене, врло погодни објекти за експерименте. Ако хоћете, то је чак и добро дело покушати са лечењем ових бића чија је судбина често тако трагична. Нарочито онда кад је само њихова нервна супстанца погрешно еротисана, док им тело без икакве сумње припада једном одређеном полу. Ако је могуће изменити пол код животиња, због чега то не би било могуће учинити и код Човека? Још је лакше један пол који је имао остати латентан па се ипак манифестовао (на пример женска психа код мушкарца или обратно), отклонити и нагонити телесне супстанце да приме само један, сасвим одређен пол. Штајнах је дошао на мисао да своје огледе са Пацовима и Кобајима примени и на Човека. У друштву са *Лихтенштерном* Штајнах је пришао практичном решењу питања о излечивости хомоксексуалних. Аутори описују врло интересантан случај са једним тридесетогодишњим војником, ратником артилерцем у аустријској војсци. Од своје четрнаесте године осећа он наклоности према мушкарцима. Он је до-

душе физички у тој мери мушкарац, да је као што видите био узет и у војску. Али он је утучен, вечито несрећан, скоро неспособан за живот. У његовом понашању има много женскога, у гесту нарочито; он кокетује и има односе са мушкарцима. У његовом физису има женских карактера, особито врат, груди, кукови и кожа чине да он прави на први поглед утисак неразвијене девојке. Туберкулоза полних жлезда довела га је на операциони сто. Али у место да га вађењем тих жлезда неутралишу и гурну у сигурну пропаст, у којој би његов организам постао инфантилан и изнад свега мизеран, Штајнах и Лихтенштерн одлучише да га излече. Од другог једног, рањеног војника, иначе сасвим нормалног мушкарца, који је морао претрпети операцију једне полне жлезде, пресадили су артилерцу мушку жлезду. После шест недеља овај несрећни човек постаје сасвим ново лице! После неколико месеци ни трага од хомосексуалних наклоности. Он добија нов психички живот. Воља за рад, животна радост јављају се као лава из вулкана. Он се жени. У то време сви његови телесни и психички женски карактери били су већ потпуно маскулирани.

Додаћу да овај случај није више усамљен.

Нас може на овом месту не интересовати судбина хомосексуалних, али ћемо из њихове излечивости извући значајну конзеквенцу. Наше телесне супстанце нису полно специфично предиспониране: оне могу, и то нарочито може нервна супстанца, бити носилац ма кога од оба пола.

— А да ли је могуће полне ћелице код Човека натерати да се развију у пол који ми желимо?

Без сумње. Само још нису довољно познати извесни моменти из историје развића тих ћелица (на овом месту не могу говорити о томе који су то моменти и какав је њихов значај за одређивање пола). Нарочито се још не зна поуздано кад јаје напушта јајњак и улази у материцу. Кад би се то знало поузданије него што се мисли, било би могуће учинити да се јаје оплоди кад буде „зрело“, или „презрело“... Ко сме да тврди, да у овом другом случају не би било рођено мушко дете — или женско дете! — кад се већ зна да код многих органских врста старост полних ћелица има утицаја на развиће пола? У сваком случају смемо веровати да би се и полним ћелицама од Човека могао наменути један пол. Једног дана биологија ће показати како...

*

— Па ипак се полови разликују! Иначе не би било мушкарца и жене!

Ви имате право. Али не заборавите да су те разлике *секундарне*. И у оцени тих секундарних разлика врло често подлежемо илузији. Како је несигурно на основу тих разлика огласити један карактер за „специФично мушки“ или „специфично женски“! Ко од вас сумња у то да је шарено и по облику тако диференцирано перје уображеног петла и напуђеног ћурана искључива апанажа њиховог пола? Ви сте уверени? И мислите да се не варате? Али ја случајно знам ово: — Постоји једна раса кокошију — Себрајт — која се одликује тиме што петао има идентично перје са кокошком. Велики американски биолог *Морган* кастрирао је таквог петла, и — кастриран петао, онај који је изгубио најважнији мушки карактер, добио је перје карактеристично иначе за петлове осталих раса. Кад је престао бити мужјак добио је један „мушки“ карактер који му је дотле недостајао! Видите ли да сте се преварили! Перјана одећа петла данас се у биологији уопште не сматра као карактеристична за мушки пол. Она је само карактер врсте, и манифестацију тога карактера може у једној раси спречити женски, у другој мушки пол!

Не, не! Нема битне, примарне разлике између телесних супстанција које чине сому мужјака и женке. Све те супстанце способне су да понесу ма који од два пола, јер садрже потенцијално оба пола...

RUSKA SFINGA

„Hosianah“ in „Na križ“, to sta gesli, merodajni za ocenitov razvoja Rusije od I. 1917. dalje. Ali prekipovajoče, nekritično navdušenje za vsak nov poizkus, ki ga uvode sovjetska vlada, da bi zrušila na mah preostanke kapitalističnega, absolutističnega in reakcijonarnega carskoga režima, ali pa nizkotno psovanje in zaničljivo preziranje novih smelih življenjskih pogovjev. Kje je resnica?

Prej ko slej smo navezani na poročila ljudi, ki prihajao v Rusijo, obremenjeni z vso navlako sapadne evropske kulture in katerim je bila prejšnja Rusija z vsemi svojimi tako globokimi nasprotstvi, od najbrutalnejšega barbarstva do najfinejših društevnih pojavov, nikar razrešljiva zagonetka in katerim mora ostati

prav vsled toga današnja Rusija nedoumljiv pojav. Poročila teh opazovalcev novoga življenja v Rusiji so polna skepticizma, pisana z visoko prezirljivostjo in zasmehujoča silovito napor ustvariteljev novih življenskih pogojev, napor, ki z uspehi ni v sorazmerju. Drugi zopet prihajajo v Rusijo polni globoke vere, pričakujoč, da vidijo tamkaj že popolno, brezhibno uresničenje svojih idealov, ki so jim bila v trdem boju s kapitalističnimi metodami svetla zvezda vodnica, da niso klonili. Ker ideal ni uresničen do popolnosti, odhajajo globoko razočarani iz dežele in jo proglašajo kot deželo, ki je tudi danes vredna naslednica Potemkina. Mnogo je tudi onih ki, pridejo in hočejo videti vse že v najlepšem redu, ki hoćejo proglasiti Rusijo kot vzor, kot uresničenje ideala in to tudi vidijo. Najresnejši opazovalci so pa oni, ki iščejo tamkaj samo novega človeka, osvobojenega vseh težkih, tisočletnih tradicij, osvobojenega vseh predsodkov, človeka, ki žele ustvarja pogoje za novo življenje, ker vedo, da ni mogoče zgraditi novih razmer z ljudmi, ki so prepojeni starih nazorov. Najprej je treba revolucije mišljenja, potem šele predejo nove oblike življenja bodisi ekonomskega, socijalnega ali kulturnega. Nekaj opazovalcev sodobne Rusije iz dveh različnih kategorij, iz kategorije razočarancev in iz kategorije iskalcev novega šloveka, naj govori v naslednih vrstah o deželi, ki nam bo še dolgo časa nepojmljiva.

Ema *Goldmanova*, rojena v Rusiji, vzgojena tamkaj anarhistka, je dve leti potovala vsevprek po Rusiji. Kakor pobožen popotnik v Meko, se je podala v Rusijo, da vidi na lastne oči vstajenje ljudstva iz tisočletnega robstva. Bolesten krik razočaranja se jej dvigne iz duše, ko zapušča Rusijo, kjer je, kakor pravi „boljševizem pribil revolucijo na križ.“ V knjižici „Vzroki propadanja ruske revolucije“ je nanizala nešteto dejstev, ki naj izpričajo, da je vse, kar pišejo o Rusiji komunistični propagatorji, neresnica. Opisuje trpljenje kmetov, propadanje industrije, surovost sodnikov, strahotne posledice obče delovne dolžnosti, korupcijo uradništva, muke otrok in varanje tujcev, katerim razkazujejo sovjetske oblasti vzorne šole, moderne dečje domove; vse je trhlo kakor je bilo, vse je izročeno neizogibnemu propadû.

Goldmanova pripoveduje n. pr., da so zaplenile oblasti z nasiljem kmetom vsa živila. Vzeli jim niso le zadnje trohice moke, tenveč tudi krompir, ki so ga pripravili za seme, in vse žito, tako da niso imeli ničesar za setev. V zameno so jim ob-

ljubili poljedeljske stroje. In res je naročila vlada pod pretnjami najstrožjih kazni v neki tvornici stroje. Tvornica je napravila stroje, a dolgih šest mesecev so ležali stroji tamkaj, ne da bi se živa duša zbrigala zanje. Goldmanova očita oblastim, da so absolutno nezmožne, da bi izvidle najprimitivnejše transportne odredbe, vse odredbe ostanejo mrtva črka. Vsled splošne delovne dolžnosti so nagnale oclasti staro in mlado v sneg in led, brez ozira na to, da li je vsakdo zmožen dela ali ne. Zgodi se, da izbruhne v javnostt včasih upor onih, ki ne morejo več prenašati nasilja. Toda upor je na mah zadušen, in kje in kam izginejo uporniki, tega nihče ne izve. V paradnih šolah, kamor vodijo tujce, tako pripoveduje Goldmanova, je vse sijajno urejeno in vsega v izobilju, a za kulisami umira deca od gladu in nesnage. Gogolove „mrtve duše“ so zopet oživele pod sovjetsko vlado. Porcije kruha in obleke so deci pičlo odmerjene, zato navajajo šole višje število otrok z vednostjo dotičnega uradnika, katerega molčečnost morajo seveda pridobiti s tem, da bele ž njim presežek. —

Aleksander Berkmann je napisal tudi po dveletnem bivanju v Rusiji knjigo „Ruska tragedija“. Kakor Goldmanova je tudi on anarhist, ki je pretrpel zaradi svojega prepričanja neizmerne muke po ameriških ječah. V letu 1920. se je podal v Rusijo, da spozna deželo svojega hrepenenja. „Bil je najlepši dan mojega življenja“, tako pripoveduje o trenutku, ko je stopil na rusko zemljo. A tudi njegovo razočaranje ni manjše od razočaranja Goldmanove. Vse, kar je videl, je bila strahotna spaka revolucije, kakor da bi gledal v veksirno srcalo, ki odseva sliko vsakogar kot pošastno nakazo. Berkman zavrača na podlagi svojega spoznanja Rusije tudi marksizem, pripisujoč temu nauku vso krivdo na današnjih razmerah v Rusiji, kar je seveda njegova velika zmota.

Dva verna pristaša boljševiške Rusije se vračata iz nje kot njena smrtna sovražnika. Morda sta bila razočarana vsled tega, ker nista našla v Rusiji do pičice izvedenega ékonomskega programa komunizma. To je ohladilo njiju navdušenje in nista imela nato niti volje, niti zmožnosti, da bi pogledala globlje u rusko življenje, da bi iskala novih ljudi. Gotovo je, da vladata pomanjkanje in reda v tej prostrani deželi, gotovo je, da kljub komunizmu ni tamhaj še obljubjene dežele, kjer se cedita med in mleco v potokih. kjer bi se z brezdelnim življenjem lehko naslajal vsak z obilico zemskih dobrin. Delati je treba tamkaj, trdo delati. Ali pa ni v delu, ki ustvarja nove pogoje za razvoj,

ki utira pot novemu mišljenju, ki krči pot skozi pragozd zastarelih pojmov, lepota in zadoščenje in že tudi resnično novo življenje?

Da je v Rusiji na pohodu mlado, sveže in zdravo življenje, o tem nas uverava drug opazovalec, francoska pisateljica *Magdaleine Marxova*. Tudi ona je šla v Rusijo, da išče. Ona je našla, našla je novo ženo in jo opisuje, kakor jo je gledala njena pesniška duša, ki je za spoznavanje prihajajočega prerojenja zbog svoje intuitivnosti bolj zmožna kakor hladen motrilec ekonomskih prilik. Našla je novo ženo med delavkami in med intelektualkami, ženo, ki jej je delo vsebina življenja. Ali bo pripomogla nova ruska žena, da bo postala Rusija prava dežela hrepenenja vseh, ki sanjajo o življenju brez gnusnih izrodkov pobeljene kulture, lažnive civilizacije, o življenju, ki bo ena sama pesem lepote, harmonije in dobrote? Ako smemo verjeti opisom Marxove o novi ruski ženi, tedaj imamo toplo zavest, da je žena tista notranja gibalna sila v tej deželi brezmejnih možnosti, ki bo sčasoma dvignila visoko, visoko nad toliko hvaljene zapadne kulture.

Francoska pisateljica priobčuje svoje opise v listu „The Nation“, ki izhaja v New-Yorku' in dva izmed teh opisov je priobčil mesečnik „Die Frau im Staate“, iz katerega jih tukaj posnemam. Prvi opis je posvečen manuelni delavki. Marxova piše:

„Pogosto sem obljubila sama sebi, da ne bom nikdar izvršila napake in opisovala ženo iz te ali one dežele. Nič ne iritira močneje kakor generalizacija francoskih žen kot ženk, nemških kot sentimentalnih Gretk, angleških kot plavolasih, mrzlih moških žen; ali ako se ameriške žene označuje s tremi simboli: tenis, diamanti in soprog milijarder. In vendar.....

V Rusiji sem, v deželi medvedov, severnih jelenov in tigrov, v deželi tropičnih rož in ledenega mraza, arktičnih in orijentalskih ljudstev, v deželi neizmernosti. V sebastopolskih ulicah srečavam krasna dekleta s črnimi očmi in svetlimi kot emajl in vitkimi udi, ki nalikujejo mladenkam iz juga Francije. Na batumski obali občudujem v tropični alpski pokrajini nage, sijajne postave z bojo kot bron, ki teže v solncu. V hladnih sencah bazarov v Tiflisu hodijo devojke iz Georgije kakor princese iz „Tisoč in ena noč.“ V Azerbejdžanu srečavam bežne sence žen v črnem harhafu Potomci Kirgizev in Čerkesov, sibirske kmetice s plahim pogledom in mongolskimi lici, lilijam podobna

dekleta iz Arhangelska z modrimi očmi in zlatimi lasmi — vse se vrsti mimo mene.

Pretečejo meseci. Živim običajno življenje v sovjetski Rusiji. Počasi dozoreva v meni spoznanje, da izginja v tej deželi pod novim socijalnim sistemom vse ono, kar je v drugih deželah napačno in površno. Novi socijalni sistem upliva na življenje vseh žen daje jim polno svobodo, nove pravice, nove dolžnosti, napolnjuje jih z novim duhom.

Kaj je nastalo spričo tega popolnega preustroja življenjskih navad iz delavke, kmetice, intelektualke, ki je poznala v svoji mladosti le ječe? Kaj misli princesa, ki je cmatrala še do nedavnega časa pod trikratnim bičem čina, etikete in soproga Rusijo za torišče svojih ljubezenskih čarov in glupih domislekov?

Da se razume žene vseh razredov, je neobhodno potrebno, da se spozna nove predpise o zakonu sovjetske Rusije. Pred revolueijo je veljala v Rusiji le cerkvena poroka. Danas je le civilna poroka zakonito priznana. Najbolj preprosti so predpisi za zakon: enostavna, obojestranska izjava. Najširša svoboda je zagotovljena možu in ženi: ako se eden izmed zakonskih drugov preseli v drug kraj, ni ostali drug obvezan, da gre ž njim. Skupna lastnina ni posledica zakonske zveze. Medsebojna varnost je garantirana. Oni zakonski drug, ki nima dovelj življenskih sredstev, bodisi mož ali žena, ima pravico, ba zahteva od drugega podporo, ako jo je ta v stanu dajati. Oče in mati si delita pravico nad deco. Oboje, sklenitev zakonske sveze in njen razpust, je preprost formelen akt. Razpust zakonske zveze se izvrši ali na podlagi medsebojnega soglasja ali na željo enega izmed zakonskih drugov. Ker je pa mnogo žen, ki odklanjajo zakonsko zvezo, zato skrbi za nje zakon, če postanejo matere iu po zakonu ima oče enako odgovornost za otroka kakor mati.

Ali ni povsem jasno, da je razvila ta preobrazba razmer nov tip žene? Ako spoznamo to, ne najdemo sicer še posplošene „ruske žene“, toda neko duhovno smer, ki je svojska tako delavki, kmetici, intelektualki, kakor tudi ženam stare aristokracije in novi meščanki.

Zima. Na obisku sem v tvornici Goujou, tvornici za predelovanje kovin v okolici Moskve. V odmoru sedim med delavkami, ki mi prijazno ponujajo čaj in mi s smehom odgovarjajo na moja vprašanja, zastavljena jim v strašni ruščini s francoskim, naglasom: „Kako dolgo delajo? 8 ur, kakor povsod,

od 8 čzjutraj do 5 polpoldne z enournim opoldanskim odmorom. Dekleta, v starosti od 16—18 let, delajo 6 ur.

Koliko zaslužijo? Mezde določi komisija, sestavljena iz delojemalcev in delodajalcev. Moški in ženske prejemajo enake mezde. V tej tvornici znašajo mesečne plače od 120 do 160 milijonov rubljev. Ni mnogo; zadošča za tekoče življenske potrebe, a ni dovolj, da bi bil zagotovljen celoten življenski obstoj."

V tvornici je dečji dom, kjer puščajo delavke svojo deco in jo doje. Ena izmed delavk, Nataša, mi razkaže dom in pokaže tudi svoje dete ter pripoveduje o sijajni oskrbi, katero jej je nudila sovjetska Rusija pred, med in po porodu, ki je bil izredno težak.

Vrnemo se k delavkam, ki mi pokažejo svoje glasilo z imenom „Delavka" ter pripovedujejo o svojem preprostem življenju. Nataša ni nesrečna poročena je, njen mož je zaposlen ponoči v plavžu in zasluži mesečno 300 milijonov rubljev. Stanujejo v bližini tvornic, stanovanje ima 2 sobi, ki jih uporabljata izključno zase in svoje štiri otroke. Ko pride zvečer domov, skuha čaj; kruh, jajca, sir poleg čaja, to je obed. Pripovedujejo o svojih zabavah: gledališča, muzeji in predavanja, ki jih obiskuje zaradi svoje vsestranske izpopolnitve.

Končno zastavim ono vprašanje, ki me že dolgo peče na jeziku in katero sem vedno zadržavala: kakšna je udeležba žen v političnem življenju in kaj mislijo o sedanji Rusiji? Začudeni pogledi strme v mene. „Kako je mogoče kaj takega vprašati? Ali se v resnici še najdejo tujci, ki mislijo, da si želi rusko ljudstvo drugačno vladno obliko kakor je obstoječa?" Pri tem vprašanju se oglasi stara žena, ki živahno krili z rumenkastimi zdelanimi rokami: „Vi vidite, da ne živimo kakor plemeniti gospodje in gospe, ali sedaj se zavedamo, da smo ljudje, preje so postopali z nami slabše kakor z živino. O, razumem, vi niti ne slutite, kako da se nam je godilo preje. Nisem znala čitati, sedaj so me naučili. Razlože nam politična vprašanja in razumemo jih. Toda kaj bi govorila o sebi, saj sem že stara, toda imam tri hčere. Marije nisem videla že od poletja; postajala je bolehna, bledela je, oslabela je, zato so jo poslali na kmete. Pod caristično vlado bi bila Marija že davno umrla. Sedaj dela v neki peterburški tvornici in se bo kmalu poročila. Vera študira na inštitutu v Pokrovskem. Njena najsrčnejša želja je, da bi postala zdravnica za deco. Prej bi bilo vse to nemogoče....."

Resnici na ljubo moram priznati, da sem dobila po tisočih

dokazih, ki so mi jih dale delavke, vtisk, da je ruska delavka udana z vso dušo sedanjemu vladnemn sistemu in da so delavke po večini jake revolucijonarke.

V spominu mi vstaja brezkončni sprevod delavk ob peti obletnici sovjetske republike. Vidim jih na „Rdečem trgu“ roko v roki, mogočno reko, na glavi škrlatno rdeče rute. Slišim njihove pesmi in vesele vzklike. Vidim njihove svetle oči, ko korakajo mimo tribune, na kateri je stal Trocku.....

Nekaj dni prej sem obiskala delavko, ki stanuje v skromni sobici v Kremlu in zavzema odlično mesto v komunistični stranki. V se zaprta, resna, živi asketsko življenje, spi le po štiri ure, popoln tip delavke, ki je postala komunistična voditeljica. Stara je trideset let, njen mož je vojak. Dvanajst let je bila zaposlena po trgovinah v New-Yorku in v svojem obnašanju spominja na američke žene. Na njene besede sem se spomnila, ko sem zapuščala ono tvornico v Moskvi: „Pripričali ste se, da žive naše delavke, posmatrajoč njihovo življenje z materijalističnega gledišta, bednejše kakor francoske delavke; tudi niso tako dobro hranjene, ne stanujejo tako udobno in so bolj revno oblečene kakor ameriške delavke. Ali razumeti morate, da je njihov današnji življenski položaj neizmern napredek, primerjajoč ga s strahotno bedo njihove prošlosti. In posmatrajoč njihovo življenje z duhovnega gledišta, v kolikor upoštevamo svobodo in človeško dostojanstvo, v kolikor zveni poleg še vera v bodočnost, tedaj se zdi, da smo preskočili stoletje. In končno“, je pristavila smehljajoc se in gledajoč za dimom svoje cigarete, „naša dežela je edina, kjer žensko gibanje nima eksistenčne upravičenosti. Res je, da je ostalo še mnogo dela, ki ga more urediti le bodočnost, toda ena zadeva je definitivno urejena in to je — osvoboditev žene.“

Tako je videla M. Marxova rusko delavko. Da li jo je hotoma tako gledala, kakor jo je opisala, da li je primešala njeni sliki barve svojega stremljenja, ali pa odgovarja njena slika čisti resnici, kdo ve? Pa da je tudi njena slika idealizirana, eno je gotovo, brez močne rezonance v deželi sami bi je ne bi mogla podati.

Poleg manuelna delavke se je vglobila francoska pisateljica tudi v rusko intelektualko v onono brezprimerno junaško ženo, ki nam je znana že iz vseh prejšnjih revolucijonarnih pokretov v Rusiji, v ženo, ki je vztrajala kljub katorgi in Sibiriji na svojem prepričanju in ki ima gotovo velik delež na končni

osvoboditvi Rusije izpod carskega biča. Današnje intelektualke bodisi one, ki imajo za seboj že križev pot iz mračne dobe herojskih borb, ali one, ki vstopajo sveže, bodre, poguinne šele po osvoboditvi v javno življenje. pri vseh je našla Marxova značilne poteze nove žene, žene, ki zapostavlja svojo osebo, ne na ljubo soprogu, otrokom, rodbini, temveč na korist družbe. O intelektualki pripoveduje Marxova:

„Dekla in mati zaeno za sveto stvar, angel v capah, nezlomljive volje, neizmerno globokega srca, trpka, tehtajoča, prilagodujoča se, pravi demon dela, v ničemur podobna onemu brezupnemu prikazu, kakršnega so nam risali ruski begunci kot intelektualno rusko ženo. Intelektualka predstavlja tip, ki je povsem nov tip, ki ga je ustvarila revolucija. Mnogo sem jih spoznala, stare in mlade. Ž njimi sem živela. Ako je res, da jim je vžgala revolucija svoj poseben žig, ako podarja razseznost zemlje načinu njihovega mišljenja neizmernost, ako jim je igra stoletij privzgojila nesebičnost, vse to stopa danes v ozadje pred najjačjim pojavom v sobodni Rusiji, pred razliko med generacijama ki oblikujeta danes novo življenje. Mislim, da v nobeni drugi deželi ni razlika tako očita in globoka.

Pričnimo s starejšo generacijo, ki se je bližala štiridesetemu letu, ko je izbruhnila revoiucija. Njena vzgoja je bila končana, bila je sama v sebi enotna, imela je za seboj dvajset let težkega boja proti zakonom, ječam... Med temi ženami je najbolj zanimiva ona, ki se je posvetila politiki, in med njimi je brez dvoma najbolj privlačen oni tip, ki doseza ideal v tej vrsti žen; toda ta tip je v gotovem smislu izjema. Našla sem ta idealni tip — *Aleksandro Kollontay*. (Njen esej „Nova žena“ je preveden tudi na srbski jezik). Po rodu je plemkinja. hči generala in bori se že od mladosti za osvobojenje mase. Aktivno se je udeležila revolucije in je postala komisar za zdravstvo. Sijajna pisateljica, agitatorica prvega reda, polna žgoče satire. Govori angleško, nemško, špansko, skandinavske jezike, več orijentalskih in kot govornica je najbrže izmed najbolj nadarjenih osebnosti v Rusiji. Bila sem pri njej na predvečer njenega odhoda kot odposlanke sovjetske Rusije v Kristjanijo. Predvsem mi je bilo na tem, da izvem od nje, kot od žene in politične voditeljice, kaj da misli o razmerju med ženo in možem v komunističnem občestvu. Razodelo se je, da je bilo to baš vprašanje, katero je temeljito preštudirala. Po njenem naziranju sta družina in zakon zgodovinska fenomena, minljiva časovna doba

produkcije in vsled tega le začasen pojav. Potem je globlje prodrla v posamnosti. Družina je bila ustanovljena v prošlosti: kot sredstvo za namene produkcije, moderna kapitalisticna družba pa je izpremenila produkcijo v konsumcijo. Osebna poraba postala porabu splošnosti. Nastajajo javne kuhinje, zavodi za oblačenje, pranje, celo za krpanje. Ekonomska skupnost družine je izgubila v delavski republiki vsako upravičenost za obstoj. Oropana ekonomskega temelja, je usoda družine, da se razide in da sprejme obliko svodobne zveze med možem in ženo, temelječe na medsebojnem sporazumu. Vprašala sem Kollontayjevo kateri faktor naj postane najmerodajnejši v novih zakonskih določbah. Dva faktorja, je odgovorila: dvigniti hočemo obče zdravstveno stanje in znižati število prebivalstva. Neenako ocenjevanje obeh spolov bo izginilo, v komunistični družbi ker veljajo v tej družbi za moža in ženo enake dolžnosti in pravice. Spolno občevanje bo postalo izpolnitev naravnega instinkta in bo izgubilo odij pregrehe. Ker smatra komunistična morala duhovno udejstvovanje mladine kot izraz najvišje kulture bo, pripomogla vsakemu individuju do tega, da postavi tudi spolni nagon v korist splošnosti. Namesto da bi žena zatajevala svoj spolni nagon, ga bo izkoristilo dobrobit občestva.

Ure so hitele in poslušala sem njena izvajanja. Aleksandra Kollontayjeva ima očarujoče sive oči, rahlo obsenčene, ustne so mehke, gibčne in ustvarjene za smeh. Kadar se zasmeje in okrene glavo, zveni njen smeh kakor žuborenje bistrega studenca, njene kretnje so živahne, mladostne, privlačne...

Pridem v urad *Krupskaje, Ljeninove* žene. Govornica, pisateljica, revolucijonarka od rane mladosti. Sedaj vodi politični oddelek za javno izveštavanje v Moskvi. V prvem nadstopju nekega poslopja na Stretinskem bulvaru ima sobo, v kateri dela sredi med ropotom pisalnih strojev in telefonov. Na stenah zemljevid Rusije, slika Karla Marxa, Trockega, ob steni dve mizi, obloženi s tiskovinami, telefon, nekaj stolov — vtisk največje preprostosti in popolne golote. Sivolasa žena sedi pred pisalno mizo. Vstane, da pozdravi posetnika. Hrbet je lahko skrivljen. Oblečena je v črn volnen plašč, na comolcih je skoraj prozoren v črno srajco, belovolnen jopič, ki je od pregostega pranja siv in rjastordečkast. To je žena tirana, žena, o kateri so raznašali, da je zasuta z biseri in nakitjem. Globoko se sklanja nad pisalno mizo, kajti njene razbolene oči slabo vidijo, in opravičuje se zaradi svoje slabe francoščine, čeprav govori brez napake; le tu in tam malo zastaja, ko pripoveduje o brezuspešnih poiz-

kusih v vseh delih Rusije, da bi se zatrla nevednost. Brezmejna dobrota lije iz njenih potez, dobrota, kakršne nisem videla doslej še v nobenem človeškem licu. Ta dobrota me omami popolnoma. Razlaga mi temeljna vodila nekega poročila, katero je pravkar dokončala glede vzgojnega programa za šole. V Krupskaji se združujeta dodrota in trdna želja, da ostane nepoznana. Zdi se, kakor da govori vse okolo nje: „Jaz nisem nič. Nad menoj in okolo mene ako hočemo ali ne, preži nevarnost, usoda, katero nadvlada le oni, ki jej zoperstavi svojo nezlomljivo voljo.“ Ubožno oblečena, premalo hranjena, lastnica ene same sobice v Kremlu, v kateri je edini luksus nekaj cvetlic v lončkih, tako se dopolnjuje njena usoda. Njeno edino upanje je delo, delo tudi vzrok da živi....

Zamislim se v one žene, ki zastopajo bolj povrečnost med intelektualkami iste generacije. Vse, ali do malega vse, so od svojega 15. leta dalje revolucijonarke Skoraj vse so preživele mladost v carističnih ječah in skoraj vse pripadajo danes komunistični stranki. Katero izmed njih naj opišem? Ali zdravnikovo ženo, ki zavzema vodilno mesto v komunistični internacijonali, ali ženo, ki sodeluje v različnih sekcijah ženske stranke, ali ono, ki deluje v orijentalski ženski sekciji ter govori skoraj slehern večer na shodu in izdaja s sodelovanjem dveh ali treh drugih list za kmetice, nadzira bolnice ustanavlja nove, obiskuje tvornice, sprejema delegacije tujih dežel? Ispod sivih las gledajo v me mile materinske oči, poteze na licu izražajo skrajno utrujenost. Ali naj se ustavim pri Pokrovskaji, tako ljubki, duhoviti tovarišici zgodovinarja Mihajla Pokrovskega, ki je član ljudskega sodišča v Moskvi? Ali naj govorim o dr. Lebedevi, ki vodi v Moskvi urad za zaščito materinstva in dece, v kateri je spojeno zvesto izpolnjevanje dolžnosti z neizčrpljivo energijo in obsežnostjo horizonta? Vse imajo enak dolg dan dela, enake, skoraj nadčloveške naloge, enake tesne sobice, telefon poleg postelje, ki jih budi ob vsaki uri: Vstani, ob določeni uri moraš biti na mestu! Nisi gospodar svojega spanja, počitka, ne svoje osebe.

Kakšno ulogo igra ljubezen v življenju teh žen? Mnoge izmed njih so poročene, ali vsaki izmed njih je vir vsega življenja, strast duše — delo, delo za stvar! V tem delu so preživele svojo mladost, so izgorela njih srca, in v tem delu bodo umrle. Ne da bi obsojale ljubezen jo mrzile in sovražile toda kakor mnoge druge svobodne žene stoje sredi vrtinca obče epidemije. In njihov počitek? Za te mučenice ni počitka, ne poznajo globokega smisla besede mir. Kadar dosežejo najvišjo stopnjo obnemoglosti in ne prenaša njihovo

telo nobenega napora več, se še vedno upirajo, ko jih drugi s silo tirajo v malo vilo blizu Peterburga ali Moskve na kratek oddih. In ko se vrnejo čez dva ali tri tedne, obležene z izdelanimi spisi, tedaj so komaj bolj spočite kakor oni dan, ko so odhajale. Skoraj vse intelektualke te generacije so borbene komunistinje. Ali druga skupina intelektualk je, ki je nevtralna in celo sovražna sedanji vladi. Zlasti med učiteljicami jih je mnogo, ki so indifirentne, čeprav odkrito priznavajo, da nadkriljuje sedanji vzgojni sistem prejšnjega; kljub temu goje antipatijo proti vladi, ki jim je prinesla temeljito preobrazbo gospodarskega življenja, mnogo bede in gladu. Te nimajo prednosti, ki ga daje socijalni misticizem in ki vzdržuje one, katerih življenje sem opisala preje; lastna usoda jim je najbližja in zato je razumljivo, da je v njih čuvstvo sovražnosti napram oni vstaji, ki jih je oropala njihovega prejšnjega pokoja.

In sedaj k mlajši generaciji! „Spoznali boste“, tako so mi pripovedovali ob prihobu v Rusijo, „kakšna interesantna generacija žen je v razvoju. Morda se Vam bodo zdele preresne, trezne sledeče le razumu...“ Toda kje je hladnost, treznost teh mladih deklet? N. pr. Lena, ki jo hočem opisati, ker je tipična za vse druge, Dvajsetletna je. Rodila se je v Sibiriji, mladost je preživela na obali Bajkalskega jezera in v pokrajinah okolo Irkutska in Tomska. Njeni plavi, svileni lasje so lepi le v solncu, ako hkratu žare njena lica in jasne, modre oči. Ni ne lepa, ne dražestna, ne grda. Ali kadar jo človek gleda, ne misli na lepoto, misli na nekaj drugega kar je neizrazno. Kljub svoji opremi — moški sweater, preplezano krilo, ponošen baržunast baret, okorni čevlji — je angelski prikaz. Iz Sibirije je prišla v Kijev, kjer je pričela s študijami. Ob času Djeninkinovega pohoda je šla na fronto in živela šivljenji rdečega vojaka. V dobi najhujšega gladovanja je bila v Rostovu, jedla meso podgan, travo, slamo in vendar je imela še moči, da je negovala dojenčke. Sedaj dovršava študije na moskovski univerzi, se uči angleško, francosko in nemško, ter ima časa, da se poglablja v socijološke preiskave, se aktivno udeležuje političnega življenja, demonstracij, sledi vsakemu kongresu, obiskuje predavanja. Njeno posebno delovno polje je zgodovina umetnosti. Kakšna je njena okolica? Živi na periferiji mesta v mali sobici, kjer ima železno posteljo, stol, mizo, samovar, to je vse. Stene so gosto pokrite s fotografijami in slikami. V tej sobi najde pogosto krat pet do sedem oseb zatočišče. Po znanju hrepeneči mladi ljudje potujejo neprestano v Moskvo, ne da bi se mnogo brigali za to, da li ni

morda univerza prdnapolnjena, da li bodo dobili stanovanje ali ne. Vedo (in zdi se mi, da je kaj takega mogoče le v Rusiji), da bodo našli nekje po duhu jim sorodnega sobojevnika, ki bo delili ž njimi zadnjo skorjico kruha in da bo nekje v že prenapolnjeni sobi tudi zanje kotiček.....

Lena napravi vsakemu prostor; navadno se zatekajo k njej dekleta, ali v sili ponudi pristrešje tudi študentu, to je njej vseeno.

Spričo bede in neutešljive želje po znanju vlada nezlomljiva vera v bodočnost in človeštvo.

Poleg dela, dela in zopet dela, najde mladina že dovelj časa za nedolžno, iskreče veselje. Iz ene čaše pijejo čaj, pičlo hrano si razdele, vodovod na hodniku je umivalnik za vse in vsa, obleka je skupna last, in vse je ovito v veselje in šalo. Gledališče je njihova strast, v obiskovanju se menjavajo. Ljubijo godbo, ples, vesel smeh...

Radost zaupnega občevanja, privatne zabave? Za ta bitja je zabava le ono, kar lehko uživajo zaeno. V resnici, ta generacija je prepojena z instinktom skupnosti, vzajemnosti in vsako delo doma in v javnosti izvršujejo skupno. vsako veselje morajo izpiti skupno, le to jih omami, da se jim blešče oči, da jim zagore lica, kakor junakinjam staromodnih pisateljev, kadar so vzplamtele v prvem čaru ljubezni. Prav'm staromodni, kajti zdi se, da je postala individualna drama historijski pojem in se je umaknila drami mas.

Ali je Lena komunistka? Ako razumemo pod komunizmom priznanje k tej ali oni dogmi, tedaj ne morem reči o njej, da je, ker to ne bi pomenilo zanjo ničesar. Ona je hči dobe strojev, sestra proletarijata, ona je iz enakih razlogov komunistka, kakršni so merodajni za dihanje. Komunizem ni njej ne teorija, ne ideal, toplota njene mladosti je, zrak, v katerem se koplje. In v tem je razlika med obema generacijama. Žene starejše generacije so revolucijonarke iz svojih najglobljih, najlepših in najtišjih čustev in instinktov. Lena in družice so naravni, živi izraz revolucijonarne zemlje one so kakor močne rastline, ki uspevajo le v svobodni atmosferi in nikjer drugje. Predstavljajo oni moment razvoja, ko se diferencira vrsta. V takih momentih stopajo v ozadje dotovi duhovni elementí, da napravijo drugim možnost višjega razvoja.

Lena je pesnik posebne vrste in poizkuša svoje moči v vseh umetnostih. Senci se jej stresati v ljubezni, ali preko njenih ust ne pride krik vzhičenja. Noben impuls, ki bi se ne mogel pretvoriti v dejanje, ne prodre na površje. Vsa njena dejanja so izraz

njene celotne osebnosti, in vendar ne izgoreva. Njeni mladi tovariši so kakor ona....

Lola je iz plemiške rodbine, stara 22 let, ležerno oblečena in počesana, hodi vedno bosa, smeje se kakor škrat, čudežno nadarjena: pleše, šofira, pisateljuje, komponira, izdeluje dekoracije za oder, z Meyerholdom je študirala oderske efekte, s Stanislavskem je igrala... Delala je po tvornicah, prevaja na petero jezikov, vodila je z izredno spretnostjo nek vladni urad, in če bo treba pogledati smrti v lice, ne bo izgubila svojega genijalnega ravnovesja, hitela joj bo nasproti kakor da se jej mudi na ples..

In Njurina — enako močno razvit naravni razum, samoobvladanje do najvišje mere. Deset mesecev je bila politični direktor vojaškega oddelka. Še danes si nadene vojaško čepico, kakhi suknjič z lilastimi našivi kadar dela v ženski sekciji stranke ali predava oficirjem generalštabne nauke. Poslušala sem eno izmed njenih predavanj, katera ima redno v oficirski šoli. Francozinja, tudi da ne bi bila samoljubna, da ne bi hotela laskati svojim instinktom, bi bila gotovo nesigurna, ako bi bilo uprtih nanjo 60 parov moških oči.. Njurina je bila hladna, logična, brez bojazni, sigurna, napolnjena z eno samo mislijo, da posreduje svojim poslušalcem znanje....."

Tako Magd. Marxova. Ali je videla s proroškim pogledom novo Rusijo, ki vstaja v novi ženi? Ali je videla Rusijo, ki naj postane vsem, ki nestrpno pričakujejo temeljitega preobrata celotnega življenja, cilj hrepenenja? Ali je videla Rusijo, ki naj postane vsem, ki so postali trudni in malodušni spričo evropskih plahih poizkusov in boječih reform na socijalnem in kulturnem polju in so se zato odrekli delu ter se udali fatalističnemu pričakovanju neizbežnega poloma, nova pobuda, da se dvignejo iz letargije? Ruski človek, prežet „socijalnega misticizma", je na delu.....

Štebi Alojzija

ПРОСТИТУЦИЈА И НАША БОРБА ПРОТИВ ЊЕ

Неколико бројева Женског Покрета донели су стручне, савремене и из личних посматрања написане чланке о проституцији. Баш ти чланци инспирисали су ме, да напишем ово неколико редака о борби против проституције и учешћу наших жена на раду

за заштиту девојака. Овај рад као што је познато новина је код нас: њега је са пуно воље и претходног расматрања унела у програм савезног рада пок. председница Народног Женског Савеза Даница Христићка.

Пратећи рад савезних интернационалних друштава наш Народни Женски Савез је имао прилике да се увери, да општи покрет жена готово у целој Европи тежи, да у борби против проституције узме што више и што интензивнија учешћа. Мене чуди то, да жене свију земаља нису већ раније увиделе своју дужност, кад се зна, да проституција на првом месту најтеже погађа женски род.

Овај велики и значајни социјални посао за кога нам је иницијативу дао Народни Женски Савез и који га за сада и предводи, вероватно док не стане на своје чврсте ноге, заслужује, да буде прихваћен од свију нас и да буде стављен у ред наших најважнијих послова.

Убеђена сам, да ће се у скорој будућности а по постигнутим резултатима на овоме пољу рада моћи одмерити култура и морална висина једнога народа. Овоме послу свакако припада будућност. Сав наш рад у овоме правцу нека је намењен онима, који долазе за нама и којима желимо бољу, срећнију и здравију егзистенцију. Ми који сејемо нећемо дочекати плодове. Мали је један човечији век за остварење великих дела.

О организацији и начину рада Народног Женског Савеза на заштити девојака имало би се много што-шта рећи, али то остављам за другу прилику, када ћу себи дозволити и мало критике. За сада треба, да нам је прва брига, да почетак буде на доброј основи и да се рад упути правилним путем. Моје је дубоко уверење, да један рад може напредовати само онда ако на првом месту знамо шта хоћемо. Морамо имати пред собом програм рада, па и крајњи циљ наших жеља, да би могли постићи велике задатке и савладати све тешкоће на које ћемо наилазити. Сигурно је, да ћемо у почетку лутати, да ћемо грешити, али то нека буде у што мањој мери. Туђе искуство нас може многом чему научити, али само кроз своје сопствено постајемо мудрије. Свака земља има своја социјална уређења и оно што се нашло, да је добро у Паризу, Лондону и Бечу, не мора бити добро и у Београду. Ми имамо своје локалне прилике, своје обичаје и традиције о којима првенствено морамо водити рачуна.

Народни Женски Савез односно његова секција за заштиту девојака основала је за сада једну станицу — азил у којој се

прикупља проституисана женска младеж остављена случају и улици. Оболеле девојке упућују се општинској амбуланти на лечење. За обе ове групе девојака заштита за сада има један систем збрињавања. Она их задржава неколико дана у станици, онда их смешта на занате и у службе. Приличан део остаје на местима где је запослен али онај већи део напушта убрзо своју службу бегством, да би се повратио свом старом занату. После тога полицијски агенти их проналазе и поново предају заштити, која цео посао почиње изнова...

За оне девојке, које још нису пошле странпутицом, које су навикле да трудом својим поштено зарађују насушни хлеб, ова и оваква заштита била би довољна — бар за прво време. Али за оне, које су настрадале, које су већ дубоко запале у кал друштвени, апсолутно је недовољна, па чак и без икакве користи. За овакву младеж непунолетну и „посрнулу“ потребан је дужи надзор и систематско упућивање у честити и користан живот.

Требало би правити разлику између заштите младих девојака и заштите девојака навикнутих на рђав живот. Корисно би било, кад би радна снага, материјална средства и помоћ надлежних Министарстава омогућила Народном Женском Савезу остварење оваквих двеју заштита у Београду.

У једној Заштити би се прихватале младе девојке, које долазе у престоницу да траже службу или ма какво намештење, које су остављене саме себи без родитеља и сродника. Девојке, које су допутовале и које су изложене насртају људи по разним хотелима и ћумезима, биле би прихваћене, сачекане на железничким и парабродским станицама и смештене у заштиту. Ту би се посредовало, да нађу и пристојно занимање, смештале би се у приватне куће, радионице и надлештва. Апеловало би се на све родитеље и сроднике, који своју непунолетну женску децу шаљу на рад у престоницу, да их упућују заштити. Оваква заштита била би од правог родитељског аиторитета, она би сачувала женску децу од улице и многих искушења. Она би морала постати велика и популарна установа, којој би сва честита радена женска младеж прилазила са пуно поверења уверена, да ће у њој наћи искреног бранитеља.

Друго склониште било би намењено оним девојкама, (непунолетним) које су странпутицом залутале. Овде би се оне лечиле физички и душевно. Овим јадницама указала би се највећа пажња и помоћ. Стручна лица, дорасла своме позиву посвећивала би

сву своју бригу моралном подизању ове деце, уливајући им веру у спас њиховог људског достојанства и могућност стварања једног новог корисног и часног живота.

То су од прилике по моме мишљењу најкраће основне скице за почетак правилног и благотворног рада на заштити девојака код нас. Да би се све ово постигло потребно је, да ове радове води једна нарочито изабрана и одабрана група жена, која би својим ауторитетом, компетентношћу и разумевањем високо уздигла значај ових установа. Даље би било потребно, да ова група има агитаторскик способности, да заинтересује и све остале жене за ово важно питање. Не повери ли се овај посао најспособнијим међу нама, он ће угинути у самом свом зачетку. Народни Женски Савез, чија је ово секција, нека има на уму, да генерали не могу ратовати сами: да би се непријатељ победио потребно је много спреме и пожртвоване војске. На њему је да војску мобилише.

Сада да пређем на главну тему о проституцији уопште.

Питање проституције и борба против ње важно је питање нашега времена. Па ипак, наше друштво стоји тек пред првим почетцима борбе против проституције и венеричних болести, које иду руку под руку. На свима осталим питањима социјалне хигијене, као што су борба против туберкулозе, смртности одојчади и алкохолизма ради се са више интензивности интереса па и — разумевања. Из којих је разлога ово питање схваћено од људи као споредно није ми разумљиво, али вероватно што су људи сувише доцкан увидели значај овога питања, тек после огромне пустоши, које су проституција и венеричне болести нанеле друштву и државама. Интересантно је, да су мушкарци и у другим културнијим земљама ово огромно зло схватили тек после свих осталих. Тако је тек при крају XVIII столећа изашло прво дело Француза Parent Duchetelet-a, којим опширно третира сексуално питање. обраћа пажњу на страшне последице венеричних болести, позивајући у борбу против њих. 4. септембра 1899 год. одржана је у Брислу прва интернационална конференција о проституцији и њеним последицама. На овој конференцији нису узели учешћа само лекари, већ су позвани и чланови свију осталих професија, као што су правници, свештеници, дипломате, књижевници, филантропи и жене. У својим изјавама сложили су се сви, да ово питање подједнако интересира све друштвене слојеве. Само моћна организација и правилно схватање оних, који управљају

оваквим организацијама моћиће, ако не искоренити а оно бар проституција.

С тога намеру нашега Народног Женског Савеза, да и наше жене отпочну рад, који ће на првом месту донети користи друштву и породици, треба са похвалом истаћи. У последње време наше жене показују нарочиту тенденцију, да отворено погледају у очи злу, које их дави и трује. Према томе оне полако и опредељено обележавају програм свога рада за будућност. Карактеристично је, да се модерне жене радо прихваћају радова, које су људи отпочели са мало успеха и много разочарења. Убеђена сам, да ће и наше жене у овоме послу наићи на велике тешкоће и сметње, биће принуђене да често слушају како им људи веле: Шта хоћете ви? Својим покушајима нећете ништа изменити! Проституција постоји од када је људи: ње је било у прастаро доба, ње имамо данас и имаћемо је увек док буде било људи!

Па ипак би требали, да се питамо, да ли је заиста неопходно потребно, да ово зло које је вековима пратило људски род прати га и даље? Дали је све учињено, да се ова напаст спречи или бар сведе на минималну меру? Није! Јер, да би се са пуно успеха могло радити на сузбијању овога највећег зла друштвеног потребно је, да се претходно укине закон о проституцији, па тек после, да се уједине медицина, социологија, педагогија, етика и хуманост, те да сложно приступе испитивању и лечењу зла. Овакав један савез био би чак и недовољан, ако би био чисто националан, он би требао да уједини све културне народе у једну чврсту везу у један интернационалан савез са истоветним циљем.

Потребне реформе, које овде напоменух а које се тичу проституције, наравно женске, пошто мушке веле да нема, биле би од капиталног значаја и по женско питање. Главна тежња ове реформе било би дефинитивно ослобођење белога робља. Благодарећи увиђавности лекара и позваних фактора, јавне куће у којима су несретне девојке биле принуђене продавати своје тело и здравље за рачун незајажљивих газда, који у њима нису гледали створења од крви и душе већ рентабилна предузећа за експлоатацију, губе се све више и више — па су и код нас све мањег броја. Ово је нешто али није све! Са свију страна из најкултурнијих центара чује се оправдана тежња, да се жена потпуно ослободи. Тај спас од проституције састоји се из апсолутног ослобођења од полиције. Реглемантирања мора нестати! Први корак наших жена нека буде покрет, да се реглемантирање сасвим

укине. Ми хоћемо од проститутке да створимо жену! Да у њој пробудимо понос и угажену жељу за оним што је добро, честито и узвишено, Досадашња борба људи против проституције била је управљена једино против венерични болести, које долазе (незнам због чега се то мисли) баш од оне професионалне проституције, која треба да је под полициским надзором, да има књижицу и да се редовно подвргава лекарском прегледу.

Кад погледамо статистике проституције великих вароши, ми видимо, да свугде много више има тајне проституције т. ј. оне која не стоји под полицијским надзором, која нема санитетске књижице и која се не подвргава редовном лекарском прегледу. Пре рата је само у Берлину било 60.000 проститутки од којих је само 4000 било пријављених.

Према томе ми видимо, да се све строге мере полиције изигравају и то баш зато што их се проститутке боје, што се тим мерама осећају гоњене, понижене и малтретиране. С тога најопасније проститутке и обављају свој посао у тајности, брижљиво скривају своје евентуално оболење распростирући га еов даље и даље...

Статистика нам јасно показује, да проституција никада није боље цветала, нити је икада било више венеричних болести но од када полиција „ревносно“ гања и врши притисак на све посрнуле и оболеле жене и девојке.

Није довољно наметнути обавезу лечења само неколико стотина проститутки на које полиција „мотри“. Да би резултати били од истинске користи, ову би обавезу требало проширити на богате и сироте, младе и старе, људе и жене, на оне који станују по раскошним палатама и убогим страћарама а не само на један известан број жена.

Проститутку треба прво учинити равноправним грађанином, који има сва права као и сваки други венерично оболели грађанин. Треба јој омогућити бесплатно лечење.

Кад проститутка јавна или тајна или ма која друга венерично оболела жена и девојка зна да се има обратити лекару само у интересу свога здравља, кад је уверена, да јој је поред бесплатног лечења зајемчена дискреција пред влашћу, сродницима и пријатељима, да не треба да страхује од затвора, презирања и робовања, онда ће се она и сама подвргнути лечењу без икаквих принудних мера, као што би то учинила код других заразних болести, као што су: колера, дифтерија, шарлах, ујед бесног пса и др. Верујем, да би се оваквом реформом проституције

много постигло нарочито у погледу смањивања венеричних болести, које као страховити бич човеванства стварају празнину и пустош око себе одузимајући најчешће супружницима пород а држави поданике.

Ја хоћу при крају да додирнем још и узроке проституције, који су за нас жене које смо се прихватиле рада на заштити посрнулих девојака од нарочитог интереса. Од куда долази проституција? Проституција је свагда била продукт велике вароши и њених васпитника. У малим варошима и селима проституција није успела да се развије, тамо је она до скора била непозната. У великим варошима друкчије стоји. Тако се на пример проституција у Берлину умножава за 1 год. 2 пута више но што је годишњи прираштај мушкараца, а у Паризу она је напредовала још и много више. Разлози због којих младе девојке морално падају и одају се простутуцији толико су разнолики, да би се тешко могли појединачно набројати. Има их економске, социјалне и психолошке природе. У проституцији сретамо најинтерасантније и најразличније типове. Само човек и жена који добро познају живот, могу се удубити у потребну студију ових јадница. Оне се нипошто не смеју ставити све у једну категорију нити у једну теорију. Да би наше госпође, које се прихвате рада на подизању посрнулих девојака имале виднога успеха, потребно је да разне случајеве посматрају са разних гледишта. У нашем модерном добу, добу луксуза и скупоће, најчешћи разлог за пад девојака јесте економске природе. Мале зараде, недовољна средства за живот, велике потребе. Не смемо заборавити и на друге важне разлоге а то су лењост и жеља за лаким, безбрижним и нерадним животом. Није ретко, да сретнемо младе девојке, које су напустиле родитељски дом због несрећних домаћих прилика. Провеле су детињство и прву младост у кући, где ничег доброг и поучног нису виделе, биле су сведоци свакодневних свађа и туча између родитеља често пута алкохоличара или оданих другим пороцима.

Утекле су из родитељског дома чим су стале на снагу, надале су се, да ће им то бити спасење. Али овамо у свету дочекали су их мрачни људи, још мрачнији од оних које су оставили на дому и гурнули су их без милосрђа у најгори кал друштвени. Нису ретки ни такви примери где деца и одраслија младеж живи у тако неморалној средини, да се разним еротичним призорима још у најранијој младости чулно развија и показује све склоности ка проституцији. Врло често сретамо особе које

су и од природе диспониране за проституцију. Ламброзо чувени писац и раденик на овоме питању рекао је једном приликом: „Велика већина проститутки рођена је за тај позив“. Dr. Gross Hoffinger у својој познатој књизи „Жена као робиња цивилизације“ диже оправдану оптужбу против девојачких родитеља, који удају своје кћери против њене воље. Писац ове књиге оправдава пад оних младих жена чији су бракови склопљени из чистих рачуна оца и младожење а без учешћа љубави девојке која се удаје. У својим разлагањима D. Hoffinger често се приближује идејама чувене списатељке Елен Кеј, која каже: „Љубав је та која чини брак легитимним а не обратно“.

Сада нам остаје, да још испитамо, где проституција највише напредује и ко сачињава њен гро. D. Hoffinger својом ванредно успелом књигом: „Судбина жене и проститутке“ даје нам најбољи одговор; он каже: „Служавке су свагда готова резервна војска проституције, сваког дана регрути иду на своје определење и сваког дана се ова резерва комплетира сама од себе“. Ова констатапија D. Hoffingera толико је истинита и свима нама београђанкама толико позната да заслужује, да се њоме мало позабавимо. Зашто су баш служавке те, које морално највише пропадају? Готово све ми сведоци смо њихова блуда, који се очигледно у нашим кућама проводи. Али, ми смо немоћне, да све то спречимо. „Дозвољавамо да „пријатељи“ и „вереници“ наших служавки долазе у наше куће, да се мењају а ми из страха, да не останемо без послуге, жмуримо на оба ока правећи се да ништа од свега овога не видимо и не чујемо. О правој економској беди ових девојака — служавка не може бити ни говора, јер сви ми добро знамо, да су оне својом службом већином добро збринуте. Све имају плату, храну, стан и огрев. Према томе њихов положај је много повољнији од онога једне интелигентне чиновнице или фабричке раднице. Објашњење за овако стање служавке ево. Велики контигенат служавка добијамо са села. Ове девојке долазе у варош обично у најранијој младости. Без икаква васпитања, без трунке животна искуства оне падају у вртлог велике вароши, чија их величина, светлост и раскош очарава и опија. Варош има за њих пуно непознатих чари и лепоте. Овде им све изгледа лепо, добро, велико, вредно пажње и интересовања. Оне верују у све и свакога. Оне сретају на сваком кораку људе младе и старе, који им се искрено или неискрено удварају и диве њиховој свежини и младости. Притешњене својом службом зависношћу, немању познанства брзо се прилагођавају и склапају при-

јатељство са човеком, кога прво сретају, дубоко убеђене у искреност његових изјава. Размишљање код њих дуго не траје, оне врло брзо подлежу...

Запазила сам значајан моменат у психологији сеоске девојке — служавке, то је њена невероватна тежња за кинђурењем. Многа од њих је у стању, да целу своју мучно заслужену месечну плату, изда на мирисе, пудере, прозрачне чарапе и ципеле са високим подпетицама. Од куда је то? Да није ово сугестивни уплив њене околине? Верујем, да млада служавка посматра своју срећну господарку, која је окружена раскошом и одевена у лепо скупоцено одело. Та мала сељанка, која је свом својом суштином само жена, уздише и диви се желећи све те красоте и за себе. У својој живој машти служавка замишља себе одевену у госпођине хаљине, њена фантазија постаје све јача и изразитија, она нема јачине да је угуши у самом зачетку, јер јој сан о луксузу причињава уживање и она подлеже овом кобном утицају тако фаталном по њен будући живот. Оваква мала бића сретамо недељом на нашем малом Калимегдану одевена у одела дречећих боја, која треба да представљају јевтину копију елеганције. Те раднице пола сељанке пола моде-даме биле би комичне да нису жалосне. Кад целом овом психолошком преображају душе свеже сеоске девојке додамо често лутање без службе, умор од рада, разочарење у љубави, ванбрачни порођај или венеричну болест, ми јасно видимо, да је велика варош потпуно преобразила свежу сељанку — служавку и од ње за кратко време створила професионалну проститутку.

Констатовано је, да међу фабричким раденицама има сразмерно мало проституције. Овај факт је веома значајан нарочито кад се узме у обзир да те девојке самостално зарађују свој хлеб и релативно уживају већу слободу но служавке. Веома много пада у очи велико учешће женске деце у модерним индустриским предузећима, која су слабо плаћена. Баш та недовољна надница, која се простире и на друге женске службенике, чини да фабричка раденица економском оскудицом буде приморана да себи створи још и један споредан извор зараде. Незнам да ли ћу се огрешити, ако тврдим, да многи послодавци са том чињеницом и рачунају укидајући жени равномерну надницу са човеком. По подацима из Берлина на 1000 раденица које раде по фабрикама просечна њихова старост је 22 год. Најстарија је од 54 год. Преко 21 год. било их је 53%, између 16—21 год. 42%, а испод 16 година 5%. Од целокупног броја мало је њих, које су се

одале проституцији. Оне које су то учиниле нису имале ни снаге ни воље за рад, нису имале оне моралне јачине, која би их подржавала у борби за живот. То су биле слаба бића која би и на сваком другом месту морално пропала.

Затим беспослен живот богатих жена и њихово лако површно васпитање даје не ретко проститутку.

Питајмо се још једном, зар се проституција та дубока рана на телу нашега друштва неби могла ублажити, ако не и исцелити? Ја верујем да би! Само када би људи имали времена, воље, способности и разумевања да темељно испитају ово питање код нас.

Сам проблем проституције је тежак и компликован; да би га људи могли схватити потребно је да га са много страна обухвате одједном.

При крају нека ми је дозвољено да кажем, да ћемо без помоћи паметних и напредних људи тешко постићи ми жене видне резултате у борби против проституције. Докле људи новим законима, друштвеним уређењима и осталим прописима, не поведу рачуна о достојанству и друге половине човечанства, друштво ће рамљати. А дотле ми жене не треба да се устручавамо ни једног тренутка да пружимо руку проституткама од којих је многа посрнула јер није имала никога, који би њену младост подржавао, њено срце опленењивао и њену душу одвраћао од искушења, које нам живот тако обилно носи.

Мила Д-р Симића

МАЛА ЖЕНСКА АНТАНТА

Ко је од вас присуствовао годишњој Скупштини Женскога Покрета, био је обавештен о оснивању Мале Женске Антанте из извештаја рада наше делегације на Конгресу у Риму. На наше велико задовољство, после годишње скупштине, а нарочито после првога састанка М. Ж. А. прошлога месеца, осетиле смо да је велико интересовање у ширем кругу за рад М. Ж. А. и стога ми је Управа ставила у део ту пријатну дужност, да вас данас мало боље упознам са циљем овог новооснованог интернационалног удружења.

Да би се могао боље разумети циљ М. Ж. А. мислим да је потребно изнети вам претходно наше принципе, наша гледишта о извесним питањима, да би осетили шта нас је руководило да оснивамо овакве интернационалне организације, а ја дубоко

верујем да су наша гледишта такође и гледишта већине жена у нашој земљи, а нарочито данашњих мојих слушалаца.

Феминистички покрет, т. ј. тежња жена да са мушкарцима деле сву бригу и сву одговорност за руковођење највеће друштвене заједнице — државе — постоји већ давно у целоме свету, али се код нас у јакој мери осећа тек после рата. У 25 земаља ова тежња је достигла своје потпуно задовољење — жене су изједначене у правима и дужностима са мушкарцима — а ми остали верујемо, да *нећемо* још дуго чекати да и наши правични захтеви буду задовољени. Али, како су прилике: политичке, економске и социјалне саме допринеле да жене у свима земљама постану важни фактори у јавноме животу, није чудо што оне и тамо, где још немају никаквих политичких права, ипак врше знатан утицај на најважније политичке факторе, а нарочито на определење јавнога мњења. Тамо, где их још не видимо у редовима политичара, налазимо их готово свуда на другим местима: као васпитаче омладине, у свима друштвеним установама, међу новинарима, и т. д. једном речи свуда, одакле је њихов утицај на развитак друштвеног живота неминован.

Томе учествовању жена у јавном животу дугујемо много, што држава све више и више добија облик једне велике породице, у којој сваки члан мора вршити своју дужност, која му припада по његовим урођеним и стеченим способностима. Као мати, која неуморно у својој породици чува тековину породичне заједнице, и бди да се неправда не учини ни једном члану, свом нежношћу заштићујући најслабије своје дете, жена, ступајући у јаван живот, уноси у свој рад све те своје особине. И као што породична заједница не може постојати без сарадње мушкарца и жене, — тако исто ни данашња држава не може достићи највиши степен свога културног уређења, докле год не буде руковођења заједничком снагом свих својих чланова, докле год у решавања свих друштвених проблема мушкарац и жена не буду уносили своја разнолика гледишта, докле год целокупна подела друштвенога рада не буде тако изведена, да према највишим принципима правде, сваком члану буде осигурано да врши дужност која му припада.

Сваким даном констатујемо да се између чланова једнога народа, као и између различитих народа, ствара све тешња и тешња мрежа заједничких интереса. Размене свакојаке врсте, — материјалне, економске, интелектуалне и моралне, — непрестано расту, и солидарност народа, која из тога проистиче, тако је те-

сна данас, да и најмања пометња у нормалним односима двају народа непосредно има свој негативан утицај на односе осталих, и ремети неопходне услове за нормални развитак човечанства.

Сматрајући да сви народи, као и све индивидуе у једној држави, морају бити равноправни и независни, равни један другоме у своме моралном достојанству, и имајући, било да су мали или велики, слаби или јаки, подједнака права и подједнаке дужности за испуњење обавеза, феминисткиње целога света сложне су у своме захтеву, да између свију држава завлада једном царство правде, гарантујући сваком појединцу, у режиму општега мира, његову природну еволуцију, — да се развитак свакога народа продужи слободно и правично.

С друге, пак стране, зато што смо били очевидци једног тако страшнога рата, зато што смо виделе, зато што смо доживеле све страхоте рата, рата који ништи милионе живота, који гута милиарде и који оставља тешке терете на изнурена људска плећа, зато што знамо колико материјалних и моралних жртава стаје један овакав рат, који у ствари није ништа према ономе, што би могао бити будући, као што ранији ратови нису ни издалека били овако страшни, као овај, зато што знамо све то, ми *морамо* тражити начина да ставимо интернационалне односе на једну стабилну правничку подлогу, да покушамо онемогућити обновљење оваквих ратова.

Велика жеља која се данас осећа код свију народа за остварењем сталнога мира, није никаква гаранција против обнове рата. Али лекција коју смо извукли из страшнога рата, све више и више продире у душе наше.

Спремајући то нова доба, људи се морају сами припремати за нови живот, и велика, дивна замисао Вилсонова — *Лига Народа* — мора се остварити у својој потпуности. Ја не мислим да је куцнуо час да Лига Народа ступи у живот са потпуним својим ауторитетом, али тај час се приближава. Лига Народа *мора* почивати на апсолутном праву свију народа, и мора гарантовати право свакоме народу. Данашње друштво није било спремно да оствари идеју тога великог човека, идеју која је највише присталица нашла међу женама.

На који начин остварити да Лига Народа не изгледа, не остане једна утопија, једна идеја, већ постане стварност. — Ја мислим само на један начин — а то је — *да се народи припреме*. И за феминисткиње нема веће и узвишеније задаће од ширења идеје о миру међу народима.

Овим смо идејама биле увек руковођене у свима нашим поступцима у земљи, као и у иностранству. И приликом учестовања на Интернационалном Конгресу за Женско Право Гласа, маја месеца ове год. у Риму, констатовале смо да је схвећање свију феминисткиња, из малих или великих држава, у овоме погледу потпуно једнако.

Сасвим је природно да су интернационални односи најближих народа најтешњи и најкомпликованији. Да би се избегла могућност, да наш народ буде узрок реметењу општега мира, потребно је осигурати солидне основе пријатељства са суседним државама. Ова жеља била је тако једнодушна код делегата земаља, које данас сачињавају М. Ж. А., приликом нашег састанка на Конгресу у Риму, да је споразум за остварење једне заједничке организације, која ће да ради на распрострањивању наших пацифистичких и феминистичких идеја у што шире слојеве наших народа, био врло лако и брзо постигнут.

Тежња, да се што боље приближимо, што боље упознамо, јер је то један велики услов правилног и објективног расуђивања у свима расправама, била је тако једнодушна међу делегатима Мале Женске Антанте, и споразум за оснивање једне интернационалне организације, као што је М. Ж. А. био је врло лако и једнодушно постигнут.

Чланови оснивоци М. Ж. А. су: Удружење Ческих Жена и Удружење за Женско Право Гласа из Ческе; Секција Интернационалне Лиге за мир и Слободу из Пољске; Феминистичка Секција Савеза Жена из Румуније,; Женски Покрет из Југославије; Грчка Лига за Женско Право Гласа из Грчке; Секција Интернационалне Лиге за Мир и Слободу из Бугарске.

Циљ М. Ж. А. је заједнички рад на социјалном, економском и политичком јачању жене, и солидаран рад на уклањању свих несугласица, које би се могле створити између наших земаља, у циљу одржавања општега мира. Трудићемо се да свима средствима, које су у нашој моћи, одржавамо добре односе између наших земаља, тежећи да се досадашњи интернационални односи основани на принципу права јачега, замене солидним интернационалним односима, заснованим на принципу правде.

Било је утврђено да се подписи, које смо ставили на наше уговоре о заједничком раду, сматрају као провизорна обавеза организација, у име чије смо подпис ставиле, а да ће се улазак дотичне организације у М. Ж. А. сматрати дефинитивним, тек

пошто цела управа друштва буде ратификовала споразум састављен у Риму.

За председницу М. Ж. А. изабрана је Румункиња г-ђа Кантакузен, за п.председницу Пољкиња, Др. Тилицка, за секретара Румункиња, г-ца Черкез. Први састанак био је заказан за месец новембар у Букурешту.

По повратку у домовину, све су се организације пожуриле да обавесте Управу у Букурешту, о своме дефинитивном ступању у М. Ж. А. и све су том приликом могле саопштити, да је М. Ж. А. наишла на срдачан пријем у јавности, као и у пополитичким круговима, у свима нашим земљама. Једина која није дала никаква гласа по одласку из Рима, била је — Бугарска. Веровало се, да су прилике, које су наступиле, у Бугарској, спречиле дотичну организацију да ступи у тешњу везу за управом М. Ж. А. и стога је стално обавештавана о свему што се радило.

Поред овога, један догађај, који је добро познат нашој јавности, учинио је да смо ми са наше стране довеле у питање опстанак дотичне бугарске организације у М. Ж. А. Приликом летње школе Интернационалне Лиге за Мир и Слободу прошлога лета у Пођебраду — Чехословачка — Бугарке, чланови организације, која је са нама подписала уговор о заједничком раду у Риму, напале су на врло неделикатан начин нашу земљу и Грчку, растурајући брошуре, које сасвим тенденциозно и неистинито третирају Македонско питање.

Овај акт бугарских жена потпуно се противио правилима М. Ж. А. и супротан је трасираном програму, који смо подписале у Риму. Делегати из наше краљевине захтевали су, да се на дневни ред у Букурешту стави као прва тачка питање, оваквог поступка дотичне бугарске организације.

Први састанак М. Ж. А. био је заказан за 1 новембар. Сва друштва, оснивачи, требала су присуствовати са по 4 своја делегата. Делегати Женскога Покрета били су: г-ђа Петковић и ја, од стране Женскога Покрета, г ђа Ивековић, из Загреба као члан Н. Ж. С., г-ђа Вера Албрехтова, из Љубљане као члан Сплошног Женског Друштва.

Првога дана био је интиман састанак свију делегата, и свака делегација је имала предходну конференцију са председницом.

Званичан и приватан пријем делегата М. Ж. А. био је веома срдачан. Биле смо примљене у Председништву Министарства, код Министра Спољних Послова, г. Дуке, који је дао и звани-

чан ручак делегатима, са шефовима свога министарства. Званична Румунија је показала врло велико интересовање за рад М. Ж. А., цела јавност такође: ступци у новинама били су посвећени раду наших седница, а јавне седнице су биле обилно посећене.

Другога дана је почео рад пленарне седнице и трајао је до 6 новембра. Делегати свију земаља били су заступљени, осим бугарских. Бугарке су на послати позив за Конференцију одговориле кратким телеграмом, да им је немогуће доћи, не дајући никаква детаљнија обавештења.

Бугарско питање је стављеио на дневни ред, само, без присуства Бугарки, оно се морало третирати другојаче, него што смо ми то желеле.

Ми верујемо да у Бугарској има жена које искрено желе да се остваре пријатељски односи између наших земаља, које би радо пропагирале искрено и енергично идеју општега мира међу народима. У то смо и данас уверене.

Захтевале смо, дакле, да се Бугарска организација искључи из М. Ж. А., да се бугарским женама стави до знања, да ми желимо радити са њима, само пре но што и једна женска организација буде примљена за члана М. Ж. А., морамо имати гаранције, њеним предходним радом, да ће искрено сарађивати на постигнућу нашега заједничког циља.

Ма да су наши захтеви били врло правични, па чак и благи с обзиром на несолидну акцију дотичне бугарске организације, ипак смо имале доста великих тешкоћа, док смо постигле потпуно задовољење. Али после дугих и мучних дискусија, у којима је председнипа г-ђа Кантакузен показала сав свој дипломатски таленат да избегне и најмању несугласницу, и да омогући доношење правичне одлуке, водећи рачуна и о националној осетљивости и о задовољењу интернационалне правде, — редиговано је писмо подписници Римскога Споразума г-ђи Патеф, у коме јој се саопштава искључење дотичне бугарске организације из М.Ж.А. и позива се она, да се изјасни пред јавности, да ли је солидна са поступком Бугарка у Пођебраду. У случају да јесте, свака веза, и са њоме, као приватном личности, би се прекинула; у пиотивном случају, ако јавно бламира поступак бугарских жена у Пођебраду, М.Ж.А. би у будуће преко ње пропагирала пацифистичке идеје у Бугарској, док се не оснује једна организација којој се може веровати.

Добивени одговор на ово писмо, од г-ђе Патеф, стигао је почетком овога месеца. Она отворено признаје, да организација,

у чије је име потписала споразум у Риму, није га хтела ратификовати, и прићи М.Ж.А. А прилике у којима се сада Бугарска налази, онемогућавају јој пропагирање наших идеја, чији је она најискреиији присталица.

Осим овога, врло тешког питања, наш је рад био подељен у два дела: 1) упознавање феминистичких покрета у свима нашим земљама; 2) најинтензивнији рад на установљењу дефинитивних статута, програма и плана о његовом извођењу.

У првом делу нашега рада, могле смо констатовати, са задовољством, успехе жена у земљама, у којима су оне постигле политичку слободу: у Пољској и Чехословачкој. У социјалном раду државе, као и у осталим организацијама, жена је имала толико много успеха, да данас већ заузима у тим земљама сва места, на која по својим способиостима има права. Жене су успеле да се у законе унесу многе новине од велике користи по друштво као и по државу. У Чехословачкој жене су успеле да се кроз закон спроведе принцип једнаког морала за мушкарца и за жену: последњи чехословачки закон не прави никакве разлике између мушкарца и жене у третирању венеричних болести.

Било је врло интересантних детаља, које ће јако интересовати наше феминисте, а које ћемо публиковати у „Женском Покрету“. Овде ћу напоменути неке, да би и моје данашње слушаоце могла у неколико задовољити. У Пољској и у Чехословачкој, жене су добиле право гласа одмах по формирању њихове нове државе. У Пољској као и у Чехословачкој, учествовање жена у политичком животу има врло добрих резултата. После пет година општег права гласа, у овим земљама се више не може наћи ни један озбиљан човек, који би тражио да се женама одузме право гласа. Али ипак, поред свега тога, осећа се да се смањује број жена, које учествују у политичкој борби. Данашња политичка борба тако је организована, данашњи политички живот тако је уређен, да је жени, са њеним осећањима правде и лојалности, врло тешко борити се. Жене неће да се прилагођавају данашњем начину изборне борбе, већ се осећа јака тежња да је измене, поправе. У Чехословачкој и у Пољској жене су растурене по политичким партијама, немајући једну своју чврсту организацију, и у последње време створила се идеја у Чехословачкој, да се организују у савез жена, у који би ушле жене свију партија, да би реагирале против рђавих политичких обичаја, и прилагођавале политички живот вишим културним принципима.

Овај покрет чехословачких жена један је доказ, да ће учествовање жена у политичком животу имати благотворан утицај.

Поред извештаја ових жена, које су у могућности да учествују непосредно на целокупно друштвено уређење, чули смо извештаје великих напора феминисткиња балканских земаља, које су у својим земљама још увек запостављење. и сматрају се инфериорним у односу према мушкарцима. Али овако стање неће моћи још дуго трајати, непрекидни прогрес ће неминовно учинити да се да сатисфакција и напорима жена балканских земаља. Конференција је проучила такође и који је начин пропаганде најбољи, најпогоднији за добијање што већег броја присталица за женско право гласа и у нашим земљама.

Рад на статутима био је интензиван. Тачке, које вас могу интересовати следеће су:

Чланови М.Ж.А. су друштва оснивачи: Пољске, Чехословачке, Румуније, Југославије, и Грчке. Остале земље на европском истоку могу такође постати чланови М.Ж.А. ако приме правила и програм, а њихово ступање ће се донети једногласном одлуком.

Земље, које сачињавају М.Ж.А. престављене су преко једног друштва, остала друштва из тих земаља, могу бити на Конференцији заступљена само преко тога друштва. Свако од тих друштава, у својој земљи, организоваће учествовање што већег броја женских друштава у раду М.Ж А.

Ако би избили сукоби између земаља, чланова М.Ж.А., дужност је сваког заинтаресозаног члана да дотично питање најобјективније достави Бироу М.Ж.А. и да свим силама настоји на пропагирању у јавности, за мирно и правично окончење спора. Ако наступи какав интернационалан спор између једног члана М.Ж.А. и друге које земље, дотичан члан ће такође доставити Бироу обавештење о спору, који ће се трудити да информише тачно европску штампу, и интервенише код Лиге Народа, да се спор мирним путем изглади, задовољавајући све правичне захтеве дотичног члана. — Увек, сваком приликом, кад избије који интернационални спор, економски или политички, сваки члан М.Ж.А. учиниће све напоре, употребиће све што је у његовој моћи, да обавести јавност што објективније о правом стању ствари, и да утиче на јавно мнење да решење спора задовољи најузвишенији принцип правде.

Ради пропаганде чисто феминистичких идеја, као и ради пропаганде пацифистичких идеја, свака Конференција М. Ж. А.

мора имати једну јавну седницу, на којој ће говорити чланови свију делегација. За време конференције у Букурешту биле су организоване две нарочито интересантне јавне седнице: једну је организовао Румунски Народни Савез, а другу М. Ж. А. На првој су говорнице биле само Румункиње, и могле смо то вече констатовати, колико су енергије и антузиазме вође румунске жене унеле у борбу да уздигну морални и иттелектуални ниво румунске жене. Све женске школе, основне и средње, у рукама су искључиво жена наставника и професорки; директорке су женских гимназија већ одавно само жене. Доста велики број најбољих женских школа је организован и одржаван приватном иницијативом женских организација.

Борба против проституције је такође јака, организоваиа такође од стране Румунског Женског Савеза. Имале смо велико задовољство тога вечера, да уживамо у говорничком таленту једне од 17 женских адвоката, г-ђе Еле Негруци, која је такође један од највећих бораца за извојевање адвокатског позива за жене. Данас, жене адвокати у Румунији су јако поштоване; умеле су својим петогодишњим радом стећи такво поверење, да се у најделикатнијим приликама њима обраћају. Интересантно је, да све, готово највећи број парница, имају из домена кривичнога права.

Констатујући толико дивних резултата рада румунских жена, морале смо осетити револт противу румунских мушкараца, који још увек стају на пут њиховом политичком ослобођењу. Но врло су велики изгледи, да ће у најкраћем року румунске жене прећи прву етапу политичког ослобођења, — већ је обећано да ће закон, који ће у кратком року бити изнет пред парламенат, дати женама активно и пасивно право гласа у општинским изборима.

Друга јавна седница је одржана у великој сали Фондације Карол, пред многобројним слушаоцима. Званична Румунија била је заступљена, посланици страних земаља, као и особље посланства, уметници, научници, раденици све врсте, жене и мушкарци, дошли су да поздраве први интернационални феминистички конгрес у Румунији. Говорнице су биле сјајне, и говорили су делегати свију земаља. Почев од председнице г-ђе Кантакузен, чијем говорничком дару може позавидети многи политичар, па до једне младе Гркиње, која је последња узела реч, све су говорнице биле бурно поздрављене.

И ако је сала велика, није могла примити сву заинтересовану публику, и велике групе мушкараца и жена, са жалошћу,

морале су се вратити ненашавши места у сали, коју је радознала публика била потпуно испунила.

Том свечаном седницом, која је оставила дубок утисак, на слушаоца као и на учаснике, завршила се прва Конференција М. Ж. А. на којој је свршен први н најтежи део нашега рада. Атмосфера пријатељства, која је владала тих неколуко дана нашег заједничког рада, створила је између нас истинске симпатије, које ће олакшавати нашу сарадњу у будућности. Тежићемо да то осећање симпатије раширимо на што веће слојеве нашега друштва.

Завршавам свој експозе, коме је био циљ да вас упознам са нашим радом, са жељом да приђе овој сарадњи што већи број наших женских организација, како би М. Ж. А. постигла брз успех, очвршћавајући везе које сједињују наше народе, у тежњи да се осигура општи мир и прогрес у целоме свету.

Милена Атанацковић

ПОРОДИЧНО ПРАВО ГЛАСА

Пред француским парламентом налази се интересантан законски предлог о породичном праву гласу.

Породично право гласа састоји се у томе да родитељи, односно отац, гласа за своју малолетну децу. То значи, другим речима, да отац поред свога гласа има толико гласова колико има деце. Тако, да се отац са троје деце, рецимо, појављује на бираништу са 4 куглице, док његов нежењени друг има право само на једну куглицу, т. ј. само на један глас.

Ту тезу породичног права гласа формулисао је још 1863 год. Едуард Лабулај, овако: „Има нас 35 милиона Француза. На тај број долази нешто више од 9 милиона бирача; значи да 25 милиона Француза немају право гласа. Али, каже се, то су деца и жене, и по томе сви грађани гласају. То је софизам. Зашто да деца немају право гласа?

Одговориће се: зато што су неспособна да гласају. Тако, тада је право гласа звање? Није, одговарају, то је право као власништво, као слобода. Добро, а кад је дете власник, постоји неко ко га представља: па зашто дете не би било представљено у своме оцу пред бирачком кутијом? Ако ја имам петоро деце, зашто да немам шест гласова, док човек који је сам неће имати више од једног гласа.

Ако букне рат, зар ми он не може одузети моју децу? Зар ја немам шест пута више интереса него нежења да га спречим? Чини ми се, да је ово врло озбиљно резоновање, и ја имам право кад кажем да систем који искључује децу није демократски.“

Из овако формулисане тезе јасно се види, да Лабулај тежи да пружи деци право, али у лицу њиховог оца. Значи, да отац који има више деце има и више гласова, дакле, и више утицаја на изборима на ток општих ствари. Давањем тога права оцу, Французи мисле, да ће на тај начин повећати наталитет, који је код њих у опадању.

Кад Отац има право да гласа за своју *децу,* ту се разумеју и мушка и женска деца. Значи, да дете ако је мушко има право гласа од свога рођења па до смрти; т. ј. док је малолетно његовим гласом располаже његов отац, а кад постане пунолетан тада он сам може да врши то право. А шта ће бити са женским дететом? Оно ће гласати за време свога малодопства у лицу свога оца, а кад постане пунолетно? Тада могу наступити два случаја: 1) или ће се девојка удати и тако изгубити право гласа. јер право гласа за жене не постоји, 2) а ако се не уда, чим постане пунолетна, она губи свој глас, и остаје сасвим без права.

Из овога јасно се види, да се пре решења породичвог права гласа мора регулисати право гласа за жене. Јер је сасвим нелогично, па чак и смешно дати право женском детету, а одузети јој га баш у часу кад постаје мајком, или чиновником, или неким другим продуктивним друштвеним чланом.

Све те хипотезе нису остале непредвиђене, и јуна месеца 1914 год. Французи предлажу као најзгодније решење да би требало дати право гласа оцу само за његове малолетне синове. У томе случају, жене би имале мање права него њихови мали синови које су оне родиле, однеговале, васпитале, и спремиле за живот!

Али такав предлог није озакоњен, јер је наступио европски рат, и његово је решење одложено до данашњих дана, кад се исти закон о породичном праву гласа налази пред скупштином.

Времена су се у многоме променила од 1863 год. кад је теза о породичном праву гласа први пут формулисана, и од 1914 год. кад је и *беба-мушкарац* требала добити већа права но његова мајка. У рату је жена показала своју праву вредност, а после рата изједначена у многим земљама са мушкарцем.

У Француској жене траже право гласа. Има неколико посланика у француском парламенту који се свесрдно заузимају за

женско право гласа. И сад, кад је на дневном реду закон о породичном праву гласа, они сматрају да треба пре тога закона донети закон да се женама да право гласа.

Сад се појављују нова питања, искрсавају нове потешкоће, по мишљењу мушкараца. Кад жена има право гласа, она ће гласати за себе, а муж за себе; а код породичног права гласа ко ће гласати аа децу? Отац или мајка? У пракси они ће се споразумети, а само питање може се решити сада произвољно. Јер, нарочито јаких и необоривих разлога нема, да би се то право предало искључиво једном родитељу, па било оцу или мајци.

Но, кад се има у виду, да се интереси жена не поклапају увек са интересима мушкараца; да су, досад, законе писали само људи, и увек штитили и увећавали своја права на штету жена; да се жене морају још дуго борити док не постигну свуд потпуну грађанску и политичку равноправност с људима; то би најправичније, најмудрије и најлогичније решење било: да мајка гласа за своје малолетне кћери, а отац за малолетне синове.

Најскорија будућност показаће нам како ће то питање решити француски парламенат.

Вера Јовановић

ПОВОДОМ СУЂЕЊА УБИЦИ РАЈКА ДАСКАЛОВА

Из дана у дан јављају се нови проблеми које треба решавати, нови видици којима ваља поклањати пажњу, да ни једно питање неби прошло без дискусије, без свестраног осветљења, и ни један корак учињен без темељног оправдања његова.

Ово неколико речи написах зато, што су неки загребачки и наши листови поводом прашке пресуде Николову убици пок. Даскалова почели ову пресуду тумачити као доказ недораслости жене судије. Тако се „Хрват“ у своме чланку „Праг—Београд“ свом жестином обара на престоницу са видљивом тенденцијом да у Чехословачкој подиже терен за мрзовољу према Београду; а наши листови називају ослобођење Николова „омашком жена.“ „Балкан“ (бр. 318) иде и даље; у чланку „жене као судије“ дословце пише:

„Ето баш пре неколико дана жене су се потпуно обрукале у братској Чехо-Словачкој, која се земља сматрала за женски рај. Као што је познато, тамо жене могу бити чак и народни посланици и судије, али да Чесима није Бенеша и Масарика,

видели бисте шта би та земља учинила по женама... Пре неки дан био је претрес убици министра Даскалова, и суд је био сачињен од седам женских судија и пет мушких. Све женске судије гласале су да се убица ослободи сваке казне, док су сви мушкарци тражили да се осуди. И тако се догодило да се убица већином гласова изненадно нађе на улици као слободан грађанин.“

Пошто из горњих редака видимо да се на ческе же е обара наша, а на нас (у Београду) Хрватска штампа, дужни смо да се овим питањем позабавимо опширније да осветлимо пресуду ческих и образложимо протест наших жена у овом фамозном догађају.

Неоспорно, задатак је тежак, али нема тежине којој се неможе наћи мерило, а правично мерило није монопол само мушког спола.

На првоме месту ваљало би писати о побудама жена које су као порота суделовале код осуде и својом већином ослободиле убицу Даскалова. Те побуде могле би бити из више разлога, али ће се из даљега видети главни и одсудни.

Није то први пример да се некоме злочинцу у недостаку доказа, ради неурачунљивости ит.д. не суди по учињеноме делу, него по убеђењу и схватању суда. Свако ко је пратио судске процесе могао се о томе уверити. И убица Николов није био ослобођен по своме делу, него по убеђењу и схватању пороте која се састојала од више жена.

Сад долази питање: шта је утицало на жене поротнике да убицу ослободе, кад су имале пред очима јасан злочин? Ту није било компликација у доказима; по готову му се неби могла казна опростити пошто кривац није ни малољетан ни неурачунљив, него зрео младић интелигентан и четник. Морало је дакле бити разлога; а тај је разлог јасан: дезоријентација жена поротника као политичарки.

Пошто се радило о политичком убиству и то на територији друге државе којој не припада ни убијени ни убица, мора се поставити теза: је ли за суђење убици женама поротницима било потребно познавати политичке прилике, странке и њихове програме у државама које су заступљене у Малој Женској Антанти (ако не више)? Ја држим да јесте јер се тиче самог дела и то јер императивно налаже савест: знати па судити! Да су познавале политичке струје, историјат њихов, изворе и уворе, ческе би поротнице у овој пресуди имале непристрасно гледи-

ште и много озбиљније схватиле своју задаћу. Овако су учиниле омашку.

Да су жене поротнице имале прави појам о „Македонствујушчим“, да су политички познавале своје сараднике код процеса, па да су уочиле мотиве одбране и психологију злочина, убицу не би поштедиле. Јер нема те земље ни закона која без казне допушта убиство с предумишљајем, ма оно било и из патриотских побуда, како то хоће бранитељ Николова и експонент ческе Народне Демократске Странке да мотивише.

Под сугестијом одбране, непознавајући прилика и политичких односа заинтересованих држава, незнајући, не познавајући право народа чији се интереси сукобљавају у Македонији несвесне да „Македонствујушчи“ налазе своје упориште и у самој њиховој близини, жене-поротнице нису имале довољно критеријума ни духа да виде залеђе одбране. Оне су дале да се њихов разум заведе на стазу осећаја; због тврдње да „Даскалова није убио Николов убиле су га сузе уцвељених удовица у Мађедонији,“ оне су гласале за ослобођење убице.

Све кад би и било тако, али зар није уцвељена и удовица пок. Даскалова? Кад њу неби жалили и кад по логици бранитеља треба уцвељеним удовицама осветника, ко ће њу осветити? Ко ће јој дати задовољштину? Ко ће предупредити да јој сутра не погине брат или син. Њој или којој год другој жени.

Суд мора казнити убицу! Суд, па састојао се он од мушких или женских поротника.

А хоће ли та казна бити глава за главу, доживотна или временом опредељена тамница то је друга ствар. Ту су имале жене судије да застану и поразмисле, а не као што су овај пут учиниле.

Оне су, даље, морале да имају у виду своју властиту државу, као своје највеће и најсветије добро — да не дозволе повреду њезиног угледа. Јер ако се у њој могу некажњено убијати они људи којима сама држава указује гостопримство, онда она престаје бити слободна и уређена. А Чехословачка је до данас била пример реда и слободе. Ческе жене треба да у свом интересу и у интересу женског прогреса исправе своју погрешку.

Из ове прашке осуде произлази чињеница да су жене поротнице (уосталом као и сва порота) морале бити упућене у политичке прилике, да су морале имати у виду све околности и на основу тога опсежан критеријум под који долази *сигурност живота* као под сигурни заклон. Та сигурност живота се и

ослања на оштру казну; а како би тек изгледало да се она опрашта као овом приликом у Прагу омашком жена. Ако се та грешка учинила, из ње не следи да су све жене неспособне, као и то да мушкарци сличне грешке не чине: треба се сетити ослобођења убице Воровског. Ми имамо прилике да се свакодневно уверавамо о разним грешкама на мушкој страни. Зрело суђење није подељено по споловима. Оно је резултат размишљања и дугог рада. По вишем закону жене су такође способне да апсорбирају озбиљност схватања друштвеног поретка, љубав према правичноме, доброме и лепоме.

Из погрешке које су Чехиње овом приликом учиниле може се црпети наук: треба ослободити разум од сугестивних навала и проучити добро свако дело кога се прихватимо.

Јела В. Остојић.

КЊИЖЕВНИ ПРЕГЛЕД

Материнство. — (Како сам васпитавала своје кћери у стварима материнства) написала Jenne Leroy-Allais превео с француског Влад. Т. Спасојевић, предговор написао Д-р М. Богдановић проф. унив. Издање „Напретка“. Цена ?

За сва занимања у животу потребна је извесна спрема, школа. Али има једно занимање за које се нико не спрема, за које никаква школа не постоји, то је материнство. Цивилизован човек, је многе своје нагоне изгубио а често на њихово место није добио ништа у замену од своје цивилизације. И у погледу материнства, модерна жена је изгубила у многоме свој инстикт матерински, а цивилизовано друштво и школа постарали су се да јој дају многа непотребна знања, само знање потребно за материнство, за главну задаћу њену, из неког лажног стида и хипокризије нису јој ништа пружили.

И данас кад у друштву наших дама поменете *сексуално васпитање* омладине, нарочито женске омладине, већина ће их се запрепастити и рећи да би то био скандал још и о томе говорити девојчицама. А није за њих никакав скандал кад пред тим истим девојчицама воде скандалозне разговоре, кад им дају да читају новине у којима су увек на дневном реду скандалозне хронике и кад их воде по забавама излажући њихова голишава тела публици, — онда све то није никаква саблазан за девојчице и младе девојке.

Многи су покушали да раскину с тим заблудама и да де-

војчицама и младим девојкама дају здрава, проста и природна обавештења о једној од најважнијих функција њиховог организма, како би у живот ушле с познавањем, свесно и са здравим погледима.

Књига о којој је овде реч бави се тим питањем и њен аутор врло је добро решио то деликатно питање. Књига се не бави само сексуалним обавештењима, већ предочава и све остале зле последице које могу да наступе услед необавештености. Због тога је она одличан саветник за сваку матер која има женску децу. Књига се слободно може дати и старијим девојчицама у руке. У њој ће оне наћи одговоре на многа питања која себи постављају, а чије су одговоре досад тражиле или из новина или романа, или што је још горе од рђаве послуге или перверзних и „обавештених“ другарица.

Преводилац и издавач заслужују хвалу што су предали јавности једну добру и корисну књигу.

Dr. Милош Поповић

БЕЛЕШКЕ

Освећење дома и прослава двадесетогодишњег рада Кола Српских Сестара. — 28 октобра ове године освећен је нови Дом Кола Српских Сестара.

После двадесет година рада на добру свога народа, после оствареног народног јединства коме је Коло посветило цео свој рад, Коло Српских Сестара схвата и даље правилно свој рад у народу: даје Дом за ратну сирочад. То је уједно и први Дом у нашој земљи који се зида у ту сврху. Најлепши доказ како жене схватају шта им је дужност да учине на првом месту.

Велика, светла и лепа зграда — права палата јесте Дом Кола Српских Сестара у коме су нашле право родитељско склониште две стотине деце остале без родитеља.

Свечаност је била као ретко која. Из унутрашњости су присуствовали делегати свих пододбора Кола Сестара. Словенкиња и Хрватица је било у лепом броју.

Краљ, патријарх, парламенат, влада, културне организације и безброј много осталих пријатеља и поштовалаца Кола напунило је све просторије. Сви су дошли да искрено одају част добро вођеном, са љубављу и пожртвовањем, националном раду Кола.

После чина освећења Дома присутне је топло поздравила г-ђица Мирка Грујићева председница Кола. Затим је прва под-

председница, г-ђа Делфа Иванић изнела историјат Кола и цео његов двадесетогодишњи рад.

Из извештаја се види, како и колико су жене радиле и урадиле, и колико су уносиле љубави, воље, самопрегоревања, до жртве, у жељи да се помогне народу своме, који је толико патио.

Са овим извештајем завршена је ова свечаност и лепа манифестација националном раду.

Другог и трећег дана била је годишња скупштина К. С. С. и примање извештаја многобројних одбора К. С. С. из целе земље.

К.

Пленарна седница Управног Одбора Народног Женског Савеза С. Х. С. — Управа Народног Женског Савеза одржала је свој пленарни састанак од 31/X — 1/XI о. г. На скупу су учествовале управне чланице Савеза из свих крајева наше земље. Одржане су две седнице. Централна Канцеларија дала је кратак преглед целокупног рада у којем се посебно истиче рад хумане секције и секције за морал. Хумана секција развила је рад на заштити слепих девојака. У манастиру Св. Јовану, код Ниша, уредиће та секција склониште за слепе девојке, које су предходно васпитане и стручно за рад спремне у школи за слепе у Земунском Дому Слепих. Секција за морал води бригу о женској младежи, изложеној моралном страдању: сакупља их, испитује узроке пропадања, ради превентивно и спасавајући.

Претрес пројекта за измену правила био је главни предмет расправљања првог дела седнице. Нови пројекат иде у главном за тим: да унесе реорганизацију у саму управу, да појача финансијску страну и да организацију рада постави на секцијску основу. Тај пројекат, обрађен од посебног одбора, примљен је са малим изменама. Други део седнице, била је јавна конференција на којој се протествовало противу укидања Мин. Соц. Политике.

Референт г-ђа Милева Милојевић, пошто је приказала беду која тражи од државе социјалну помоћ пита: зар то министарство нема више шта да ради. Има, али не може. Сав социјални рад има се ослободити од партијских трзавица, а то може само ако пређе у руке жена.

То потраживање поткрепили су својим доказивањем о слабом уређењу социјалних послова и говорнице: г-ђа Јованка Шиљак из Сарајева, г-ђица Даринка Ледерова из Загреба, госпођа Јела Ивановић из Београда.

После кратке дискусије донета је резолуција у којој се

тражи од владе и парламента да се одржи Министарство Социалне Политике и да се рад у њему повери женама.

Из Канцеларије Женског Савеза

Мала Женска Атанта. Прва Конференција Мале Женске Антанте одржана је у Букурешту од 1 до 6 новембра т. г. Конференцији су присуствовали делегати друштава, оснивача М. Ж. А., и то: два пољска делегата, четири чехословачка, четири румунска, четири југословенска, и три грчка. Бугарска организација, у чије је име делегат на Интернационалном Конгресу у Риму, подписала оснивање М. Ж. А. до данас није потврдила свој дефинитиван приступ у М. Ж. А. Приликом летње школе Интернационалне Лиге за Мир и Слободу у Пођебраду, августа месеца т. г, учинила је иста организација бугарских жена поступак потпуно противан правилима М. Ж. А. подписаним у Риму. Стога је ова прва Конференција одлучила, да Бугарску не сматра за свога члана, све дотле док се у Бугарској не јави друга женска организација, која би својим радом дала довољно гаранције за искрену сарадњу у Малој Женској Атанти.

Приликом првога свога састанка М. Ж. А. ударила је солидан темељ својој организацији. Израђена су дефинитивна правила, трасиран програм рада, и учињен план како ће се постићи постављен циљ.

Женски покрет ће детаљније обавестити своје чланове и јавност о циљу и раду М. Ж. А. Овде само напомињемо да је рад М. Ж. Антанте руковођен двема идејама: 1 потпуно ослобођење жене у земљама, где жене немају право гласа, и заједничка борба да се у свима земљама, члановима М. Ж. А., жени пред законом и друштву извојевају сва права и привилегије, које данас само мушкарци уживају; 2/ искрен и што енергичнији рад на што већем зближењу наших народа, ширење пацифистичке идеје у што шире слојеве, како би се успоставио дуготрајан мир, који једини омогућава културни развитак народа.

Надамо се да ће цео наш свет симпатично примити рад М. Ж. А., а моћи ће јој дати видна доказа свога интересовања идуће године, када је заказан други састанак у Београду.

М. А.

Госпођа Кири још није академик. — Поново се поставља питање приступа жена у Академије, који је до сада био резервисан само за људе. Било то по некаквим правилима, било по стогодишњим навикама, поставља се поново, и то због једне славне кћери француског народа, чији је углед светски.

Госпођу Кири, у свету добро познату својим проналаском радијума, тим тајанственим телом, који је уздрмао хемију и све науке сродне њој, Д-р Беклер (Dr Beklere) предложио је да заузме место у Академији Медицине, у томе високо ученоме друштву. Г-ђа Кири није још званични кандидат, и ако она не полаже на почасти, ипак је несумњиво, да би јој пажња и уважење њених колега, биле веома драге. Г ђа Кири не суделује у питању где се ради о формалности и традицији. Очевидно је да је њено место у Академији Медицине. То не би било само част за њен досадашњи рад, но и потврда њеног угледа и славе. А њен ауторитет и њена опажања била би драгоцена у полемикама и одлукама славних научника.

— Зар није г-ђа де Ноај свечано примљена у Академији Наука у Белгији? Овде нема проблема женског ни сифражетског, кад се имају у виду заслуге и учињене услуге. Зар није зажелети, да се на ареопаг науке, позову најкориснији и најдостојнији без обзира на пол? У интелигенцију, научну способност, корист за друштво г-ђе Кири, мислим да нико није посумњао. Академије зато и постоје да увећају сјај сваког свог члана у вези са другима. Ако се једна жена изједначи са човеком у науци, таленту, онда она има иста права на све почасти, јер и њена је заслуга истоветна према човечанству.

Место г-ђе Кири је у Академији и за њу и за нас.

Ми не сумњамо да ће медицина подићи свој глас за истину са више добре воље, но што је некад показала за другог великог научника — бесмртног Пастера.

С француског **Ангелина Р. Ј. Одавића**

Грофица де Ноај — Акабемик члан белгијске Академије Наука. — Младу белгијску Академију Наука ваља без устезања похвалити; Академију која је тек ту скоро, основана, и то сасвим по обрасцу угледне француске академије. А ваља јој одати хвалу за то, што се није устезала да раскине са многогодишњим традицијама и да у свој круг прими и једну жену. Грофица Матје де Ноај присуствовала је седници, која је била одржана њој у част, а белгијски књижевник Морис Вилмот пожелео јој је добродошлицу најбиранијим и најласкавијим речима. И доиста нико не би био достојнији да заузме место у једној академији од ове песникиње, чијем се таленту толико диве. Нама свима ипак пада у очи да јој француска академија, — ма да она њену награду већ има — није понудила у својој средини место, већ је песникиња морала да предузима пут до Брисела! Али што није било може

још увек бити. Чак и кад је било речи о одликовању, било их је који су били противни, изневши као разлог младост кандидаткиње. Срећом тај разлог није био дуга века. Мало времена пре рата више њених обожавалаца и пријатеља поново су покренули то питање, и кад је најзад добила одликовање, један академичар није могао да се уздржи а да изненадно не упита: Зар га она још наје имала?..

Уосталом углед грофице де Ноај такав је, да јој се догодила иста случајност као и Виктору Игу. У сандуче за писмо беше спуштено једно писмо са овом простом адресом: Највећој француској песникињи. И на пошти се ни за тренутак нису били устезали него су њој писмо били упутили. Што је још занимљивије, писмо је баш њој био упутио један колико од непознатих толико и од одушевљених њених обожавалаца, који је хтео и на тај начин да јој изрази своје дубоко поштовање.

А. Р. Одавића

Књига о детету. — Велико интересовање које је последњих деценија, а нарочито за време, и после рата, почело да се указује детету, захватило је, и ако доста слабо, и наше редове. Интересовање је поникло у редовима јавних радника и приватне иницијативе, која је покушала да заинтересује и стави и држави једну нову дужност, старање о деци: систематско збрињавање и у исто доба широку заштиту детета и подизање будућих поколења. Али покушај није потпуно успео. Оно што је започето у првом одушевљењу, све више малаксава, и све се више редуцира у границе обичног бирократизма, јер данашње наше друштвено уређење још је врло далеко да може спроводити рационалну социалну политику, и због свога склопа и општег неразумевања такве политике, а друго, због недостатка спремних сарадника. Зато први корак који треба учинити да би се покренуо интерес у опште за све социалне проблеме, па и дечије питање, у томе је, да се та питања свестрано и темељно проуче. Проучавање ће нас довести до сазнања многих важних чињеница, и тек на основу њих можемо израђивати и цео план рада и добити спремне сараднике, а у исто доба довољно популарисати ово важно питање. Јер док и широки слојеви не буду њиме заинтересовани, успеха не може бити.

Бавећи се дужи низ година дечјим питањем и практично и теориски, а сарађујући на њему и у приватним и у државним установама, желим да и у погледу његовог проучавања дам свој прилог на тај начин, што ћу сва своја досадашња опажања

и искуства, и на основу њих створено мишљење, изнети у једној исцрпној социалној студији о детету, трудећи се да дам што потпунију слику детета, његовог постанка, развића и односа у људском друштву. Према томе *књига о дешету* садржаће:

1) Увод, Дечје питање, Мати и дете, Постанак детета, Наслеђе, Телесно развиће, Душевно развиће, Статистика, Болесно дете, Абнормално дете.

2) Васпитање и хигијена детета, Породица, Школа, Радионица, Град, Село, Друштвени живот, Установе, Дечја Литература.

3) Социологија детета, Културно-историјски преглед, Узроци дечје беде, Заштита деце и установе, Дечје законодавство, Ванбрачно дете, Закључак.

Предузимајући обраду овог врло опширног предмета, поред сакупљене грађе, биће ми драгоцено и туђе искуство, мишљење и материјал по свима питањима, због тога молим све оне који се овим питањем баве и интересују да ме помогну својом сарадњом и да ми пошљу своје прилоге који ће, у колико буду употребљени бити тачно изведени.

Да би студија била потпунија, нарочито у познавању прилика у којима се наша деца налазе, биће ми драгоцени нови подаци о свима народним обичајима који се односе на прилике родитеља, нарочито матера, пре рођења, за време трудноће, рођења детета, дојења и даљег васпитања дечјег. Исто тако биће јако захвалан и школским људима да ми саопште своја искуства у погледу школовања, као и свима јавним радницима у погледу мана у васпитању и поступању с децом као и њихово мишљење о поправци васпитања. (Врло исцрпни подаци о овом налазе се у Народној педагогици од J. Миодраговића у издању Коларчеве Задужбине 1914 г.) Пошто ће ова студија о детету бити у исто доба и једна расна студија нашег детета, то ћу молити нарочито родитеље, лекаре, учитеље, свештенике и наставнике да ми шаљу добре снимке деце од рођења до 12 године из разних крајева, као и снимке или нацрте свих предмета: одела, обуће, колевки, играчака као и стана и свега што окружује дете у породици, школи и радионици.

Сарадницима ће се труд накнадити поклоном овог дела, а по потреби и на захтев и нарочитим хонораром. Молим и све писце који се овим питањем баве да пошаљу своје књиге и саставе или да ми их саопште, да би и библиографија била што потпунија.

Сва саопштења, прилоге и обавештења треба слати на моју адресу. На захтев слаће се и нарочити упитници за попуњавање

Др. М. Ђ. Поповић, Дворска бр. 3. Београд.

ЖЕНСКЕ РУКЕ

Бледе женске руке
свирају на гласовиру
једну сонату пуну туге.
Звуци и снови умиру.

Одблесци бисера,
мирис нежних прстију
лута по диркама.

Руке које сам волео
за време сретних дана,
и које сам љубио
мојим уснама.

Богомир Далма

ЈЕСЕН

Обвита лаким магленим велом,
носећи венац од златна лишћа
над својим бледим челом,
дошла је Јесен.

Њене су очи пуне бескрајне сете,
дубоких тајни и тужних снова.

О како се боје Јесени, уморна, слаба срца.

О неверна Јесени, ти увек очараваш песнике
са твојом златном косом.
Наше душе чезну за тобом.

Богомир Далма

ЈА, ГРЕШНИЦА НАЈЧИСТИЈИХ ГРЕХОВА

Зелене горе маслина и борја певају песме приморске,
жене раскошно цветају љубављу,
море милује.

Што нисам утекла испред благословених грехова
носећи собом само нетакнуто тело,
не жалим.

Црни су ми дани ко црна крила гаврана.

Ноћи заносне, велике опојне радости
где сте,
лудости моје најдраже, где сте.

Кршила ме младост
као олујан ветар витку стабљику јасике,
сломљена тела дочекала сам у јесењи кишни дан
болно пробуђење.

Ја, грешница најчистијих грехова.

Милица Костић

СОКО

Милици Костић

Везе даре са мном другарица,
Са мном везе а све ме погледа:
„Другарице дража од сестрице,
Л'јепо ти је момче младожења,
Али није ока соколова,
Не трепти му за калпаком перје.“

„Вези, вези моја другарице,
Залуд драгом за калпаком перје!
Није драги што је некад био!
Да он има срце соколово,
Отео би своју голубицу,
Не би мене други испросио.“

Јованка Хрвећанин

ЈЕДНА ЗА МНОГЕ

4 децембар.

Кад је данас у сумрак Георг ушао у моју собу, ја сам седела крај прозора и плакала.

Било је нечега ведрог, олакшавајућег у мојим сузама, ничега болног. Мора да је он то осетио инстинктивно, јер без речи обави руке око мојих рамена и привуче ме к себи.

Његови пољупци су горели по моме лицу. Моја уморна осећања нису могла да одговоре изненадној ватри, али се нисам уклонила од њега.

Тешко дишући говорио је бесмислене речи нежности. Тада се спусти преда ме на колена и преклињаше ме да будем његова, да му дам своју љубав, да потпуно, неограничено заборавим.

„Вера, јечао је, немој допустити да ја један патим за велику друштвену погрешку! Немој допустити да ја пропаднем на заблудама једног трулог друштва! Ти си ме научила да то сазнам, Вера, ти сама... Да су све девојке од увек мислиле као ти, вероватно да би све друкчије било. Вероватно да ће још доћи време када ће и мушки чувати своју чистоту као светињу. Осећајни живот мушкараца ће се определити у своме развитку мишљењем његове околине. Али, Вера, немој допустити да сад пропаднем. Ишчупај ту прошлост из свог сећања... ја те преклињем, Вера! Чујеш ли?!..“

Он обгрли моја колена. Цело тело му дрхташе. Све на њему беше грозничава запетост...

Осетила сам како се моје мисли расуше у све правце. Један хаос од осећања остаде. Снажна воља могла је из тога светове да створи. Али ја бејах слаба.

Лагано сасвим лагано превлачила сам руком по његовом челу... и гладила његову косу...

„Покушаћу“, прошаптала сам.

А Георг стисну своје лице у моје крило и јецаше...

5 децембар.

Узели смо красан мали стан у једној сасвим мирној улици на четвртом спрату. И Георг је унео рефлексе правог уметничког схватања у украшавању наше куће. Све се истицало једноставношћу. Затворене боје и мирне линије. Ничега упадљивог у бароку или рококоу... све једноставни енглески облици.

Многе лепе слике су висиле по зидовима, репродукције ста-

рих уметника, Георгових љубимаца: Леонарда, Белинија, Ботичелија... једна копија од Беклина — мртво острво...

Често пута сам туђа према уметности коју тако волим. Она је слатко парче за гурмана. А то су људи који се осећају срећни.

Још лебди по нашим просторијама дах укоченог, устајалог мириса, који сужава и стеже душу, непријатност ненастањености — али и флуид лепоте.

Понеки пут се ушуњам неприметно горе... сасвим сама... и покушавам са сконцентрисаним осећањима да гледам кроз вео наступајућих дана...

Несмем на то да мислим да кроз десет дана... кроз десет дана...

А онда...

Једна соба стоји још сасвим празна...

7 децембар.

Дани пролазе поред мене као велики знаци питања. Сваки очекује нешто, — нешто изненадно, силно... несавладљиво...

Механички вршим свој свакодневни посао. Механички мислим своје свакодневне мисли.

Неки пут ми је као да се моја савест дели у два дела. Један који посматра и један који живи. Први потреса другог у несебичном миру... други стење у очајању. Први је у своме посредовању себичан и лажан, други истинит и добар.

И обе половине свести боре се у својим противностима, и бију у мени.

Половина што посматра вели ми; „надвладај, јер љубиш!“ А она што живи: „одреци се, јер љубиш!“

То је осека и плима мојих осећања, вечито таласање...

А Георг тумара у заносу блаженог немира... и снева детињи сан среће и љубави...

Ова чудна вера је штака у животу човека...

10 децембра.

Ја немам нигде мира. Лутам од једног посла другоме. Ништа ме не привлачи. Ништа ме не весели. Изгубила сам свако осећање циља.

У мојој души је нешто туђе, неко чврсто болно тело.

Не остаје ми се код куће. Јурим кроз улице. Без циља се тискам кроз гомилу људи. Механички стојим пред излозима. Несвесно лете моји погледи преко лица која пролазе...

Понеки пут вуче се једна мисао кроз моје биће и врти по дубокој уздрманој рани.

Око мене кипи живот. Кола звече. Пиљарице вичу, људи су заузети собом.

Жене пролазе поред мене са упадљивим шеширима и лажним осмејком.

Осећање мржње се пење у мојој души... Овакве су биле вероватно. . овакве...

Људи ме посматрају дрским, бестидним погледом.

Ја то осећам као телесно испаштање.

Пре сам корачала улицама као облаком увијена, слепа за гадости и свакидашњости... а сад...

Све добија за мене лично значење...

Све ми пружа свирепости.

Живот триумфује нада мном а ја сам сама... сасвим сама.

11 децембар.

Данас сам одгурнула Георга кад ме је хтео помиловати.

Чинило ми се као да сам на једанпут дубоко заглeдала у његове душевне канале у којима је створена сва она прљавштина прошлих година.

У мени искрсну са ужасном јасношћу као визија представа о миловањима која је он себи за новац куповао. Готово пластички видела сам га пред собом... са истим зажареним очима... истим страсним уснама... са истом пожудом у загрљају других.

Представа се уврте у мој мозак.

Осећала сам насладу да га тиме упрљам, профанишем... пред својим сопственим осећањима... да га свучем са постамента који му је начинила моја љубав.

Било ми је као да ме је оскрнавио истим оним нечистим пољупцима, којима је своју младост расипао. Осећала сам се упрљана његовим мислима и његовим често употребљаваним изразима нежности — које је тепао — и његовим извежбаним загрљајима.

Његова страст ми је изгледала одвратна, груба, сирова и обична...

Он је отишао од мене најдубље увређен. Осећала сам да су попуцали сви конци између наших живота... да су све могућности за заједничку будућност уништене — да је убијена моја вера.

Ја не могу више да верујем његовој љубави, његовој верности.

Светилиште и чистилиште брака — после помамне младости... то су фразе на којима се сунча... празне, лажне фразе.

Не могу се једним махом збацити навике и снажни утисци младости из свога живота.

Може се можда опрати површина, али што продре у поре, и тече кроз жиле, и преда се целом душевном организму... то кружи и даље испод шупљег земљишта среће... то се опет буди у поноћи живота и пружа своје мреже из живих гробова — и са отровним дахом хвата се чврсто новопроцветаних лепота...

Данас ми први пут као облак пун олује паде на ум једна мисао... ужасна мисао...

12 децембар.

Има воћа које се једе само у гњилом стању. Ја сам увек осећала неко неодређено гнушање према њему — никад га нисам дирнула.

Кад су ме једанпут силом наговорили и кад сам окусила, испљувала сам га...

13 децембар.

Мучи ме ужасна сумња. Нисам ли ја својим родитељима дужна да истрајем, да трпим... да сносим свој живот и онда ако га ја морам отргнути од свога најлепшег сна... да га посветим у љубави и захвалности њима? Није ли то моја света дужност? Не чиним ли ја злочин ако их оробим? Не проневеравам ли ја једно благо што су ми га они поверили? Постоји ли у опште право самоопределења?

То је празна фраза... као хиљаду других важних фраза — једна фраза коју у слепој вери у свет протурују иконоборци и подривачи свију ауторитета.

Ми смо ланцима оптерећени. Најмања спољашност чини нас слугом, стешњава наше радње у прописане форме — господари нашом вољом и њеним испољавањем.

Ми нисмо покретачи, ми смо оруђа живота... точкови једног сата... скопчани један за други... онеспособљени ако један откаже службу. Тако се бол негује даље... увек даље, све даље...

Ја трпим под овим ужасним двојством свога бића, које ми је и једини спас претворило у патњу.

Али ја немам више снаге. Ја се не могу више усправити под вечитим ударцима бича.

Вероватно задала бих већу рану у живот својих родитеља ако бих поред њих и даље милела као живи леш... лагано ишчезавајући, трунући у цвету младости своје...

Имају ли родитељи, у пркос све љубави и жртава, права на живот свога детета, ако он значи неизлечив бол?

Је ли то грех, ако ја...

Али ја немам више снаге да будем добра.

То је то ужасно...

14 децембар.

Све је свршено са мојим жељама, мојим надама, мојим поносом — са свим.

Немам ништа до безграничну мртву празнину.

Било је безумље веровати у нагрижену срећу... на трулом темељу зидати један живот...

Јасно и разговетно и без ужаса стоји предамном свршетак. Ништа ме не плаши. Са свима обзирима сам прекршила. Не могу више натраг.

Ја бежим из једног и подлог полутанства, које је свакодневна атмосфера девојака моје класе. Не могу да пустим да се постепено, лагано мрви моја личност. Ја следујем једној сили која је јача него сва воља уверења.

Ја сам као камен који се стропоштава. Тежина једног живота без наде и без илузија руши ме.

Не могу да варам човека кога волим више од свега на свету. Не могу да будем у његовом загрљају са физичком одвратношћу. Не могу живети поред њега са неизбрисаним, понижавајућим представама његове прошлости.

Али га зато не љубим мање. И, кад не могу да живим са њим... а без њега не могу да живим... онда бирам последњи пут.

Велики ублажавајући мир ме обузео од како сам то сазнала. — Шта више моје осећање дужности је пропало у ужасној борби последњих дана.

Људи који су у својој грубој свакидашњости исмејали моје идеје као претеране немогућности, мужеви који су ми се — не без скривеног осећања кривице — ругали... они ће за један тренутак престати да се смеју кад то дознају. —

А многа чиста, нежна, осетљива жена, која у мојој судбини чита, разумеће ме, можда ће са мном преживети, патити...

И ако будем могла допринети само један једини каменчић за дивну зграду чисте срећне будућности, то не би било скупо плаћено мојим животом.

Превела с немачког **Нада Јовановић** **Vera**

— Крај —

ИЗА СНОВА[1])

Мојим другарицама:
Надежди Петровић и
Живки Липкнехт

К'о што од лепе сање
остане само суза, суза...
и ништа више.

Сибе Миличић

Генерација матураната из 1921 године дала је неколико младих талената: Божидара Ковачевића, Бранимира Ћосића, Ж. Вукадиновића и Милана Дединца.

Кроз гимназију њихови су се радови издвајали од осталих, кроз седнице њихове су се речи као критичара и литерарних пропагатора модерне уметности чуле, проламале, ако је била потреба да се реакционари побију.

Иза матуре успевају да изиђу са својим збиркама: Божидар Ковачевић са *Алфе мојих душа* и *Грчом младенства*, Бранимир Ћосић са књигом приповедака *Приче о Бошковићу*, и Вукадиновић са духовитим комадом *Невероватни Цилиндер*.

Када се узме у обзир ово време режимски и капиталистички расположено, када кроз књижарска издања лакше пробијају разне Интимне Библиотеке, разни преводи, добри и рђави, порнографских стихова и романа, и када у фијокама Управе Народног Позоришта плесниве у прашини драме, комедије и лирске сцене наших младих уметника, да се никад не пруже публици — онда је разумљиво каквим трњацима морају да газе стазе наши најмлађи и непризнати да продру у јавност.

Неким чудним проклетством, остављени од старијих другова, талентовани почетници су принуђени на разне компромисе, често бедне, често прљаве, често понижавајуће. И лутају од издавача до издавача, од претплатника до претплатника, од признато уметника, пријатеља, до оног другог, за предговор, са стрепњом да ли ће бити одбијени, са радошћу кад и у злу наиђу на ретко простосрдачно гостопримство издавача и критике.

Даровити Божидар Ковачевић осигурао је свој опстанак помоћу многих који чврстим ногама стоје у књижевности. Вукадиновић истрајан, успео је да прогура свој модерни комад тврдоглавом Народном Позоришту. Многи од младих прибирају снагу да изнесу своја дела, а Бранимир Ћосић, ових дана, пружио је јавности збирку приповедака кроз издање честите књижаре г. Цвијановића

Јављајући се кроз часописе он је привукао пажњу многих који се не обазиру на закулисна намерна ћутања злонамерне

[1]) Поводом књиге Бранимира Ћосића: *Приче о Бошковићу*. Издање С. Б. Цвијановића, Београд.

критике, који не знају како су јадне и лабаве пријатељске везе признатих и новајлија.

Приче о Бошковићу је пажљиво израђена књига, са интересантном аутоанализом самог Саше Бошковића, јунака ове збирке. Бранимир Ћосић воли Русе. То се огледа кроз сваки његов ред, кроз сваку мисао, кроз излагање, кроз начин писања.

Просто: Саша Бошковић иде улицом кроз снег, и кола нека иду, јуре, бесне, и газе неког малишана. Он притрчи за помоћ, мрзи дебелу буржујку у колима, помаже дечку, огребе се, хоће да пере руке снегом, а неко, нека љупка глава у ниској токи пружа му марамицу — наравно да му она после одласка једнако и безразложно врти се по сећању. А он воли, треба додати, Јелену Бојић чланицу Народног Позоришта у Београду.

Саша Бошковић болује од радозналости, болести великоварошке деце, и наравно да воли да види какви су барови, вариетеа, па једне вечери залута и у Сплендид-театар, јер хоће да буде *монден* као његови другови, а кад тамо срета току и љупку главу да је артисткиња, у њему се буни поштење младости двадесетих година и он жели да је спасе — наравно на уштрб љубави Јелене Бојић чланице Народног Позоришта.

И зато Саша Бошковић претура лампу са стола, руши сто, прави дармар, мучи се и са огорченом иронијом на себе и прикривеном на друштво: „Магдалена, Магдалена, што ниси нека добра, благословена девојка, која румени при говору и рђаво свира на клавиру. Што немаш обичан штофани капут и што се не журиш после вечере у кревет“.

Па горко: „А после? Зар, отићи у уверењу, да ће сутра, ако ја не будем имао новаца, исто тако неко други рећи хладнокрвно: Магдалена, вечераћете са мном, а онда.“

Бранимир Ћосић мучи свога Бошковића што не може да се откине од старог морала, и да би га сажаљевајући исмејао (словенски садизам) он га пушта да падне....

И *Магдалену Бестидницу* у театру за увесељавање богатих гледалаца, боде нож њеног партнера на позорници — све то да би лудео Бошковић, све то да му се најциничније, а кидајући и своју душу, наруга Ћосић.

И Саша Бошковић опет облачи смокинг и шпицасте ципеле када нестаје из живота Магдалене Бестиднице, опет жели да купује цвеће за чисту девојчицу Јелену, опет хоће да слуша њена кискања, опет жели да слуша њена ћеретања и да се мучи но-

сећи у срцу огроман терет грехова, јер је испрљао ту чисту милу Јелену!

А заборавља да је правдао Магдалену: „Ја сам чак тврдо уверен *да сте ви много бољи од велике већине оних које су праве девице, ви сте чистији од њих, јер они живе у чистоћи, па зато су и чисте а ви, Мегдалена, ви сте светица, јер и у овом блату, на дну највећих људских страсти и прљавштина остајете чисти*“.

Као да је студент Раскољников испред ногу Соње Мармеладове, проститутке светице.

И после, наравно, када „Јелена, мила девојчица“ зна из његових писама његову *прљавштину*, каприциозно ћути и сулудо се свети не враћајући љубљеном Саши, отпутовалом негде у Босну на лечење ни један одговор — док се он изнурава очекивањем, луди од љубави, убија неизвесношћу.

А кад се „Јелена, мила девочица“ побојала за себе, *своју љубав да не изгуби*, послала је љупко, мачје писмо, да га неотворено натраг добије са примедбом поштара: адресант се убио.

По излагању Бранимир Ћосић ученик је Руса. Он је читао Достојевског, има осетљивост колико је потребно да буде словенски сентименталан, има смирену иронију колико је довољно да буде словенски садиста. Воли углађеност, воли течну мисао и реченицу, израз, форму, јер воли Тургењева.

Његова су опажања оштра, његова анализа утанчана руски, доследна идеји коју хоће да спроведе.

Не *Приче о Бошковићу* него Бранимира Ћосића дневна штампа и литератори примили су резервисано. Јер кад један млад човек без воље за котерију, са гордошћу да би пузио, далеко од салона — са леношћу да се у њих *увлачи* — изиђе као писац, разумљиво је што се о њему не говори, што се не препричава, што се не диви, што се не пише и што се свети.

Седим данас болесна у соби, ћутим, тешко, ми је што смо сви скоро, млађи, разочарани, утучени, горки. Све у нама разбуктало вером малаксава, сви наши снови развејани спавају, све боли, јер је упрљано стварношћу, улицом, близином; оним што није било како смо ми мислили, оним што не постоји како смо ми сањали.

Да ли је могуће да је тек више од две године како смо истим овим улицама силазили у нашу гимназију на литерарне,

седнице да критикујемо, да бранимо, да славимо Модерне, да обарамо — без злобе, са чистом савешћу, са дражесном уображеношћу младићског самопоуздања. Па после седнице да трчимо Девојачком улицом сви заједно, дувајући у руке, премрзли, само да завиримо кроз замагљене прозоре „Москве“ да видимо наше најдраже.

Ми смо знали целог Сиба Миличића на памет, ми смо обожавали Црњанског, ми смо најватреније бранили од стереотипних наставника Растка, ми смо плакали од узбуђења читајући *Немире* Иве Андрића, ми смо изрекли да је Августин Ујевић највећи наш песник. За нас су уметници били изнад нас обичних људи, изнад наше беде, изнад прљавштина, изнад наших рђавих оцена, изнад улице, изнад свега што је као ми.

Ми луди, луди — девојчице и дечаци!

За нас су њихови животи интимно били најдивнији, најлепши, најчистији, најплеменитији.

И ако су пили, било је некако високо и горко, и ако су бунтовали, било је свечано и праведно, и ако су жене волели, и мењали, било је фино, чудно, отмено — чисто!

Ми смо на нашим вечерњим састанцима славили и волели Станислава Винавера јер води и брани Младе, ми смо знали за кундак и хапшење, за прогоне и политичке надзоре, ми смо били изражене феминисте, ми смо мрзели оног Министра Војног што је студенте назвао *хуљом*; онда када смо читали Бебелову „*Жену и социјализам*“, бранили смо од злостављања проститутке, бунили се против драконских закона над њима, мрзели салоне, знали Ујевићеву песму *Русији* као химну — волели, волели свим жаром, занесено, младосно, све што је ново, поштено, чисто.

Нама је Ујевић личио на Христа, нама је Сибе био најдивнији руски кнез из сказке, а Винавер добар и мио као дете. Ми деца упропашћена и пробуђена ратом, навикнута на глад и рад, нисмо била деца буржоаских салона. Ми смо на седницама бранећи модерне од напада размажене салонске дечурлије која је тапкала за старом песмом, обарали с потсмехом њихове свилене снове Бјељинским: „Ко пева о себи и за себе, презирући гомилу, светину, тај ризикује да буде једини читалац својих производа.“[1])

Ми смо будним оком пратили далеко, непознавајући књи-

---

[1]) Дела В. Г. Фиолинског. Реч поводом Пушкинове изјаве: „Ми песници нисмо рођени за ваше грађанске метеже, за користи, за битке; ми смо рођени за занос, за слатке звуке и за молитве.“

Превод Пушкинове Мисли из студије *О Чехову* Г. Dr. Максимовића.

жевнике као личности, сваки њихов књижевни рад, сваку реч изречену против њих и за њих. Јаче присталице, ватреније пропагаторе, одушевљеније борце *Нови* нису имали него у нама.

Одкуд смо ми знали да постоје котерије као у политици и у поезији, одкуд смо ми знали да наши обожавани пропуштају кроз часописе све срачунато, све удешено, све с циљем личних заћевица и користи далеко од тога да проносе Нову Уметност. Ми смо мислили да уредници пуштају прилоге књижевне кад оцене прилог, а не кад процене личност; ми нисмо знали да се песници погађају за хонораре трговачки, исто као и њихови издавачи; ми нисмо знали да их власници листова уцењују најбездушније.

Ми смо мислили да се Нови организују, да су јако везани љубављу, ми смо мислили да су они дубоко разумели, као радни народ, Марксову паролу: „Пролетери свију земаља уједините се!“, и да се везују не за своју славу него за громку победу *Нове Уметности*.

Ми смо мислили да они заједнички приврђују да покрену један велики, *свој лист* кроз који би манифестовали своје идеје, кроз који би показали шта је модерна уметност, како Нови осећају Нов Живот.

Па тим да се откину од срамног клањања свим противничким часописима и застарелим покретима.

Одкуд смо ми знали да међу њима нема љубави него пријатељство према ситуацији, одкуд смо ми знали да цео њихов живот, сваки њихов гест, поздрав, реч, љубав, мисао, носи душу, основ буржоаског васпитања.

Одкуд смо знали! Где нам је живот, где искуство, — да поверујемо, да убедимо себе горком истином: да нису оно што смо обожавали, да нису оно што смо ми сањали.

Одкуд смо знали да су они *они*, против којих се најбунтовније наша младост бунила.

Из тог круга сањара пробудио се и Бранимир Ћосић.

На Католички Божић 1923. **Милица Костић**

ИЗ КЊИЖЕВОСТИ

Песме и Град, песме Гвида Тартаља. Издање *Раскрснице* Београд 1923.

Мирно, без претензија незапажано и интимно, како је пру-

жао своје песме кроз *Критику*, *Мисао*, *Срп. Књиж. Гласник*, *Савременик*, *Раскрсницу* и друге часописе — тако је изнео и своју прву збирку: без претензије, интимно и незапажено млади песник Гвидо Тартаља.

Песме и Град збирка двадесет песама, рођених у Сплиту, симпатично је дочекана од оних што воле поезију, не пратећи личности иза ње, не узимајући за мериле ћеф критике, или често и њено намерно ћутање.

Ни једна да се не пређе а да се не заволи, ни једна када се прочита а да се не понови. Ко да заборави мучну Македонију и њеног тужног залуталог сина војника у туђе крајеве, и кога да не заболи када иза његове смрти далеко од огњишта:

Ископаше му тамо раку уокруг
и његов ће бити посмртни сан:

једна колеба у Македонији
и један дрвени плуг.

(Војничка пратња)

Објективан и топал, цео сликар кроз мирну лирику Гвидо Тартаља улази дубоко простим узбуђењем и саосетљиво, у срж чак, свих оних што сувише страдају и пате: раднике, војнике и децу.

Милица Костић.

Голишан, енглески написао Рудјалд Киплинг. Посрбио Д-р Н. Цвијановић, са предговором Станислава Винавера. Изд. С. Б. Цвијановића, Београд 1923.

Уз савршене преводе књига за децу. Г. Станислава Винавера, *Голишан,* Киплингов, у преводу Д-р Цвијановића право је благословено чудо.

Ритам језика опсени, зачара: жив закикотан, узбујао. Пуна нових, пуна дивних речи, књига је засута једрим новим, и новим паметним стварима за децу. И свака част, похвала и хвала издавачкој књижари Цвијановића, која поред промена кроз своја издања наших младих литерарних снага, пружа у укусној опреми и одличном преводу ствари врсте Киплинговог *Голишана.*

Гласник подмлатка Црвеног Крста. Уредник Г. П. М. Илић. Годишња претплата 30 дин. Београд.

Симпатичан часопис Омладине Црвенога Крста у редакцији Господина Илића овим бројем улази у трећу годину редовног рада. Са одабраним прилозима наших књижевника и социалних радника, са поучним и занимљивим рубрикама, брижљиво уређен и разноврстан, у своме циљу, *Гласник подмлатка Црвеног Крста* је једна потреба како за домаће дечје библиотеке исто за школске читаонице и литерарне дружине.

Милица Костић.

ПРАВИЛА ФЕМИНИСТИЧКЕ АЛИАНЦИЈЕ У ДРЖАВИ С. Х. С.

Име и циљ.

I

Женска друштва којима је главни задатак заштита жене и њених права, удружују се у *Феминистичку Алианцију у држави С. Х. С.*

II

Алианција феминистичких друштава има за циљ ослобођење жене стицањем политичких права и увођењем реформама, како у погледу измене закона, тако и у погледу измене друштвених обичаја, да би се постигла потпуна једнакост између мушкарца и жене.

Чланови.

III

Члан Феминистичке Алианције може бити свако женско друштво у нашој држави, које има у својим правилима изричан захтев изборног права за жене. Примају се такође и она женска друштва, која немају тај захтев у својим правилима, али признају потребу изборног права за жене и желе се зато право борити заједно са феминистичким друштвима.

IV

Друштво које жели ступити у Ф. А. пријављује се Извршном Одбору, подносећи своја правила са изјавом да признаје програм Ф. А.

Пријем друштва у Ф. А. важи од дана када положи прописану уписнину.

V

Дужности чланова су:

а) да извршавају налоге Извршног Одбора;

б) да стоје стално у вези за И. О.
в) Да тромесечно шаљу извештај И. О. о своме раду;
г) Да шаљу своје делегате на скупове;
д) Да уредно плаћају одређени улог.

VI

Сваки члан има право да активно учествује на скупштинама и да шаље своје предлоге И. О.

VII

Скупштина може искључити из Ф. А. друштво које је поступило противно програму прописаних правила и програма Ф. А. Предлог за искључење се прима ако за њега гласају $^3/_4$ гласова на скупштини.

Организација.

VIII

На челу Ф. А. је *Извршни Одбор*, састављен из пет лица: председница, подпредседница, главни секретар, секретар за везу са иностранством, благајник и 3 заменице.

IX

И. Одбор даје иницијативу члановима за заједничку акцију, спроводи одлуке чланова у циљу истакнутога програма; одржава чврсту везу између чланова Ф. А. као и везу са феминстичким друштвима у иностранству; припрема годишње скупштине и извршава одлуке донете на скупштинама.

X

Ако И. О. у току године не буде хтео примити који предлог једнога члана, дужан је на скупштини образложити зашто је дотичан предлог одбацио.

XI

Свака покрајина има једнога референта, изабраног на редовној скупштини, који одржава везу између И. О. и друштава, чланова Ф. А. из те покрајине, као и између самих друштава у покрајини.

Скупштина.

XII

Сваке године, најдаље до 30 октобра, има се сазвати редовна скупштина, којом руководи председница или у њеном одсуству п.председница.

XIII

На захтев већине чланова управаФ. А. мора сазвати ванредну скупштину, у року од месец дана, или ако то по њиховом захтеву не учини у одређеном року, чланови ће одредити један одбор са задатком да сазове скупштину. Том скупштином руководи изабрана председница на самој скупштини.

XIV

Одлуке на скупштини доносе се обичном већином гласова.

XV

И. О. и покрајински референти бирају се на годишњој скупштини тајним гласањем или акламацијом. Њихов мандат траје три године.

XVI

Ако на скупштини, редовној или ванредној, $^3/_4$ гласова захтева измену И. О. или кога референта, пре истека мандата, измена се може ставити на дневни ред.

XVII

По истеку мандата иста лица могу бити поново бирана.

XVIII

Свако друштво може послати целокупну делегацију на скупштину, која се састоји из 10 чланова, и сваки члан делегације има право на по један глас.

Друштва која шаљу своје делегате на скупштину уплаћују за скупштинске трошкове 25 дин. ако су чланови Алианције; ако нису чланови Алианције а желе скупштини присуствовати, уплаћују 50 дин.

XIX

Дневни ред за скупштину саставља И. О.

Друштва морају поднети најмање на месец дана пред скупштину свој предлог за питања, која желе ставити на дневни ред.

XX

Измена правила може се извршити на захтев $^3/_4$ гласова на скупштини.

XXI

Скупштина, на којој се врше избори, одређује бирачки одбор, састављен од пет лица, који руководи изборима, и има права да поништи сваки неправилан глас.

XXII

На захтев $^5/_4$ гласова на скупштини, изабраће се одбор, са задатком да прегледа целокупан рад И. О.

XXIII

Извршни Одбор заказује дан скупштине, који мора објавити на три месеца раније, а дневни ред разаслати друштвима на 15 дана пред састанак.

И. О. послаће позив за скупштину свима женским друштвима, који могу и учествовати у дебати на скупштини ако уплате одређени улог. Делегати друштва, које није члан Ф. А. нема право гласа.

XXIV

На захтев $^3/_4$ чланова, може се на дан отварања скупштине допунити објављени дневни ред.

Материална средства.

XXV

1) Свако друштво, које жели постати члан Ф. А уплаћује упис од 50 дин. и плаћа годишњи улог од 2 дин. по члану.

2) Добровољни прилози и завештања.

3) Приходи од публикација и конференција.

XXVI.

Благајна је једна а кредити разним друштвима и референтима се одобравају на скупштинама, али у изузетним случајевима може и Извршни Одбор одобрити ванредне кредите.

Закључне Одредбе.

XXVII

За правац свога рада Ф. А. прописује свој програм.

XXVIII

У случају престанка функционисања Ф. А., скупштина на којој се донесе одлука о растурању Алианције решиће коме ће се имовина предати.

ПРОГРАМ

А. Име, Задатак, Циљ.

I

1) Феминистичка Алианција у држави С. Х. С. захтева опште и једнако изборно право за жене за све законодавне

и аутономне власти, под једнаким условима који се стављају мушким држављанима Краљевине С. Х. С.

2) Ф. А. сматра изборно право жене само као средство за потпуно ослобођење жене.

II

3) Ф. А. тврди да је жена у сваком погледу равна мушкарцу. Из тога проистиче да са мушкарцем мора бити и *равноправна* како у јавном тако и у приватном животу.

4) Да би се жени припремио пут ка равноправности са мушкарцем, Ф. А. захтева да се поред изборног права унесу у нови грађански закон следеће најнужније одредбе.

а) Позив жене као матере и домаћице признаје се као продуктиван позив. Стога је потребно жену за тај позив оспособити специалном наобразбом, и омогућити жени домаћици уплив на економску политику у држави.

б) Економска независност удате жене.

в) Признаје се родитељско старатељство над децом: то јест оца и матере.

г) Заштита породичног живота на тај начин што ће се законом осигурати издржавање матере и детета.

д) Измена наследног права у корист удате и неудате жене. Изједначење супружника као и мушке и женске деце у наследном праву.

5) Да би се женина снага употребила само за оне послове, које она само вршити правилно може Ф. А. захтева:

а) Опште осигурање матере;

б) заштиту женске снаге с обзиром на њен природни позив.

в) једнаку награду за једнаки рад;

г) жене као инспекторе рада.

6) Да би се омогућио правилан развој жениних душевних способности Ф. А. захтева:

а) Такво уређење школа за девојчице, да им се омогући нега и развитак њихових способности и да им се приправи пут за њихове специалне позиве;

б) Потпуна слобода у напредовању жене у позивима које она врши.

8) На основу строго научних истраживања и донетих закључака о вредности продуктивног жениног рада за друштво и државу, Ф. А. захтева да се женама омогући ступање

у политички живот, да би имале утицај нарочито на ресоре просветне и социалне-политике.

Ф. А. наговештава изрично, да се женама морају дати они позиви и дужности, које ће она, услед својих специалних способности вршити боље од мушкарца.

III

8) Ради развитка општег напретка нашег народа Ф. А. захтева:

а) Систематски изведену заштиту деце и младежи уз суделовање приватних организација;

б) пропаганду за хигијенски начин живота;

в) најоштрију борбу против алкохола;

г) најоштрију борбу против корупције;

д) извојевање једнаких моралних принципа за мушкарца и жене;

ђ) уништење проституције;

е) омогућавање и заштита брака;

ж) потпуно изједначење незаконите деце са законитом у сваком погледу.

9) Ф. А. напомиње изрично да њен покрет не иде на то, да жени осигура привилеговани положај у друштву и држави, већ тежи да јој омогући суделовање у јавном животу на начин који најбоље одговара њеним способностима како би се целокупном народу допринело највише користи.

Свој покрет прокламује као искључиво културни покрет.

10) Свој програм Ф. А. постиже следећим средствима:

а) Издавањем објава, брошура и листа о женским питањима, о важности изборног права за жене и т. д.;

б) јавним манифестацијама за изборно право;

в) анкетама о социалном и економском положају жене физичке и интелектуалне пролетерке;

г) збирањем статистичког материјала о упославању деце испод 14 год, о упославању жене на привредним позивима и искоришћавање прикупљеног материјала;

д) предлозима за нове законе;

е) изменом постојећих закона;

ж) и јаким међусобним везама и везама за феминистичким друштвима у иностранству.

На скупштини Женских Организација за Право Гласа одржаној у Љубљани 1923 године.

ПРАВИЛА БЕРЗЕ РАДА ЖЕНСКОГА ПОКРЕТА

ОПШТЕ ОДРЕДБЕ И ЦИЉ БЕРЗЕ РАДА

Чл. 1

Женски Покрет — Друштво за Просвећивање Жене и Заштиту Њених Права — да би што потпуније одговорило своме циљу, а у смислу § 106 Закона о Заштити Радника, основало је своју Берзу Рада.

Чл. 2

Циљ Берзе Рада Женскога Покрета је:

а) да сваки незапослени женски раденик, било физички, било интелектуални, дође што пре до рада одговарајућег његовим способностима;

б) да изналази посла и онима, који су изненадно принуђени да се прихвате рада;

в) да у случају болести или оскудице; услед незапослености, помаже редовне чланове Берзе Рада Женскога Покрета бесплатним лечењем, лековима, новцем евентуално и храном.

Чл. 3

Берза Рада Женскога Покрета вршиће своје послове бесплатно и непристрасно.

Чл. 4

Берзе Рада Женскога Покрета имају се отворити у свима местима наше државе, у којима постоје друштва Женскога Покрета. Све морају радити на основу ових правила.

Средства — каса

Чл. 5

Да би се могли поднети сви издаци скопчани са овом установом, Женски Покрет уз своју Берзу Рада, установљава касу Берзе Рада Женскога Покрета.

Чл. 6

Касу ће сачињавати улози чланова Берзе Рада Женскога Покрета.

Чл. 7

Чланова има редовних и помагача.

Редован члан може бити свака жена, без разлике доба старости и професије — почевши од жене неквалификоване раденице физичког рада до оне највишег интелектуалног рада из свих кругова данашњега друштва, као и оне, која стица-

њем својих материалних прилика није принуђена да зарађује, а која улаже, према свом материалном стању, сталан месечни улог од 30, 20 или 10 дин.

Члан помагач може бити сваки човек без разлике пола, а има их:

а) Оснивача, чији улог износи 200 дин. једном за свагда.

б) Добротвора, чији улог износи 1.000 дин. једном за свагда.

в) Добротвора — завештача, који својом већом материалном помоћи, и то од 10.000 дин. па на више, осетније ојачају стање касе.

Чл. 8

Касом руководи Управни Одбор Берзе Рада са Секретаром Берзиним.

Уживање помоћи

Чл. 9

Право на помоћ из Касе има свака редовна чланица, а стиче га трећег дана по пријави за рад или одмах, ако рад изгуби услед болести (чл. 2. под. б.)

Чл. 10

Мању помоћ. (чл. 11) може добити и раденица, која се берзи обрати за посао, и која услед немаштине није моментално у стању постати редовном чланицом Б. Р. Ж. П. с тим, да чим се материално оспособи, постане редовна чланица Б. Р. Ж. П. иначе у поновљеном случају неће моћи добити помоћ, већ само може бити упошљена.

Чл. 11

Величину помоћи, која зависи од положаја саме раденице и стања Касе, одређује Секретар Берзе, кад су издаци мањи, а који ни у ком случају не смеју прелазити дневну зараду раденице, а веће, представљали они помоћ у смислу поклона или позајмице, Управни Одбор Берзе.

Чл. 12

Раденице, које посао добровољно напусте, без оправданих разлога, што ће Б. Р. Ж. П. у конкретном случају проверити, неће уживати помоћ из Касе.

Тако исто и оне, које не приме посао по својој професионалности, а по одговарајућој просечној награди, или плати у томе времену, неће уживати помоћ из Касе.

Право за помоћ губе и све неквалификоване раденице, које не приме понуђени им посао од стране Берзе Рада.

Право на помоћ губе докле год постоје ови узроци њихове беспослице.

Чл. 13

Кад стање Касе дозволи, отвориће се павиљон за преноћиште са кујном за раденице, које из другог места долазе, да се посла приме, које су при пролазу или које су моментално остале без крова над главом.

Управљање Берзом.

Чл. 14

Берзом Рада Женскога Покрета управља Управни Одбор Берзе Рада, и Секретар Берзе.

Управни Одбор Берзе састављају: Политичко-правна Секпија Управе Женскога Покрета, која између себе бира предницу, подпредседницу и секретара

Секретар Берзе Рада мора бити чланица Женскога Покрета, и мора имати свршену бар средњу школу, а поставља је Управни Одбор.

Чл. 15

Дужности Управног Одбора Берзе Рада су:

а) да поставља Секретара Берзе и да му одређује плату;

б) да одређује секретари Берзе, према потреби, помоћно особље, и да том особљу одређује плату;

в) да одређује помоћ у смислу чл. 10.

г) да руководи, уз припомоћ Секретара Берзе, Касом Берзе Рада.

д) да решава о свима питањима које му подноси Секретар Берзе.

Чл. 16

Управни Одбор доноси своје одлуке на седници, коју према потреби сазива председник, а најмање двапута месечно; одлуке се доносе простом већином гласова, у случају равне поделе, предмет је одбачен. Одбор пуноважно одлучује када су на седници присутни 4 члана Управног Одбора Берзе Рада. Води се записник, који оверавају сви присутни чланови.

Чл. 17

Секретар Берзе руководи целокупном администрацијом Берзе и стара се да она функционише строго по смислу ових правила.

Као нарочита дужност секретара је:

а) да одређује помоћ у смислу чл. 10.

б) да до сваког 5. у месецу испошље извештај свима Берзама Рада Женскога Покрета, као и најближој Државној Берзи Рада, о стању своје Берзе у прошлом месецу и то: у погледу Касе, незапослених раденица и неподмирених послодаваца у њиховим тражњама.

в) да утврђује дневни ред седница, Управног Одбора Берзе Рада и да реферише одбору по свима питањима на дневном реду.

г) да сарађује са Управним Одбором у руковођењу Касе Берзе Рада Женскога Покрета.

Чл. 18

Како у погледу рада Берзиног, тако и у погледу стања Касе, пошто они представљају једну целину, морају се водити уредне књиге.

Чл. 19

Целокупан рад Берзе, а нарочито у погледу рачуна и поделе помоћи, подлеже контроли Надзорног Одбора Женскога Покрета.

Чл. 20

На основу секретарских извештаја, (чл. 16 под б) појединe Берзе Рада могу упућивати своје незапослене раденице, по њиховом пристанку и споразуму самих заинтересованих Берза, оним Берзама, код којих се осећа потреба за радном снагом, као што могу и једна другу помагати новцем, било у виду позајмице, било у виду поклона.

Чл. 21

Једанпут годишње имају се састати Управни Одбори свих Берза Рада Женскога Покрета, у месту које сами одреде, ради изношења резултата рада и предлога за измену и допуну ових правила као и практичног рада, у колико се то у пракси показало као потребно.

Са седнице Женскога Покрета одржане 12 новембра, 1923 год.

Власник за Д. П. Ж. З. П.
Милица Дедијер

Одговорни уредник
Бранко Миљковић
Новопазарска 31.

ПРИРОДА И ДЕЦА

ПРВА КЊИГА

Фонда за Издавање Дела Југословенских Женских Књижевника:

20 приповедака за децу од Милице Јанковић са 24 колорисане слике од Милице Чађевић. Књига је на финој хартији, штампана цицеро-слогом, са колорисаним корицама. Износи 10 штампаних табака. Цена 20 дин., скупљачима 15% попуста.

Претплату прима **Администрација Женског Покрета**, Краља Милана улица број 69.

„Женски Покрет“ излази сваког месеца (изузев јули и август) у три табака, укупно тридесет штампаних табака годишње. Претплата на „Женски Покрет“ за 1923. годину износи педесет динара.

Претплату примају наши повереници, а у Београду администратор сваког радног дана у стану уредништва од 3—6 после подне.

Моле се претплатници да достављају на време администрацији сваку промену адресе.

Ко од претплатника не прими на време број, може га тражити у року од месец дана по изласку броја.

Уредништво *Женског Покрета* моли све писце које интересују питања Женског Покрета да му шаљу чланке, реферате и белешке који се односе на та питања. —

Рукописе треба слати на адресу: Уредништво *Женског Покрета*, Београд, Књегиње Љубице ул. 14.

Најлепше књиге за децу.

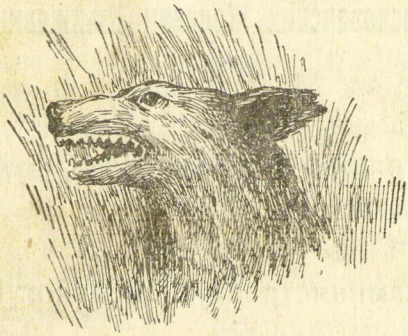

Ново

РУДЈАРД КИПЛИНГ

ГОЛИШАН

ПРИЧЕ ИЗ ИНДИЈЕ

—

посрбио

Др Н. ЦВИЈАНОВИЋ

—

илустровано

—

цена 25,—

	дин.
Амичис, Срце (4. издање са 34 слике) . . .	20.—
Гуливерова Путовања (са 46 слика) . . .	15.—
Колоди, Непослушни Ћира (са 40 слика . .	15.—
Српске Народне Песме (у повезу)	30.—
Ћира и Спира (са 95 слика)	6.—
Чика Јова-Змај, Малој Србадији	6.—
Чупавко Станко (са сликама у боји) . . .	10.—

ИЗДАВАЧКА КЊИЖАРНИЦА

С. Б. ЦВИЈАНОВИЋА - Београд

16, Кнез Михаилова ул. 16.